

Перспективи на Заедницата за Спречување на Насилен Екстремизам во Македонија

Филип Стојковски & Натасиа Калајџиоски

Country Case
Study 1

За овој извештај

Ky rast studimi është përgatitur për shtetin e Maqedonisë së bashku me tre raste tjera, përfshirë Shqipërinë, Bosna dhe Hercegovinën dhe Kosovën, në kuadër të projektit kërkimorë participativ, me temën “Mundësitë për Parandalimin e Ekstremizmit të Dhunshëm në Ballkanin Perëndimorë.”

Së bashku me katër partnerë lokal, ne hulumtojmë pse disa komunitete janë më shumë të prekura nga individë të frymëzuar nga dhe / ose për t’ju bashkuar Shtetit Islamik ose grupeve të tjera të ngjashme ekstremiste, ndërsa disa komunitete tjera mund të shfaqin qëndrueshmëri më të madhe ndaj të njëjtit fenomen. Bazuar në gjetjet e hulumtimit, partnerët e projektit do të zhvillojnë iniciativa për shtrirjen e politikave dhe dialogut lokal, në bashkëpunim me aktorët lokalë dhe komunitetet e prekura, me qëllim të hulumtimit dhe zhvillimit të strategjive për parandalimin e radikalizimit të dhunshëm në Ballkanin Perëndimor.

За авторите

Филип Стојковски е експерт за меѓународни односи кој специјализира во полето на истражување и јавни политики во областа на одбрана и безбедност. Неговите области на експертиза вклучуваат борба против насилниот екстремизам, граѓанските и воените односи и евро-атлантската интеграција, со посебен фокус на Западен Балкан. Тој е автор на детално истражување за причините и факторите на радикализација во Македонија. Магистрирал во областа на јавните и меѓународните односи на Универзитетот во Питсбург со главен фокус на студии по безбедност и разузнавање.

Натасиа Калајџиоски е кандидат за доктор на науки на Универзитетот Мидлсекс. Таа моментално работи на Правниот Факултет на Универзитетот, каде што добива целосна стипендија за истражување за да ги доврши своите студии. Таа магистрира на Одделот за воени студии при Кралскиот Колеџ во Лондон и дипломира на Универзитетот во Торонто. Општо земено, нејзините истражувања го истражуваат моралното однесување во разузнавачката пракса и борбата против тероризмот во контекст на националната безбедност, во случаи кога тоа се однесува на либералните демократски држави. Надвор од академскиот делување, Наташа често придонесува со публикации во полето на борба против насилниот екстремизам, и работи со разни организации како експерт за предметот во нејзините области на експертиза за истражување. Од неодамна, нејзината работа може да се најде во прегледот за безбедносни студии во Џорџтаун (Georgetown Security Studies Review) и Форумот за истражување на екстремизмот на Британскиот Совет (British Council’s Extremism Research Forum). Таа е исто така помлада соработничка за истражување на Канадската мрежа за истражување за тероризам, безбедност и општество (TSAS).

Благодарност

Проектот и неговите извештаи беа овозможени преку финансирање од страна на Министерството за надворешни работи на Германија.

Auswärtiges Amt

Layout & Desktop publishing: Astrid Fischer

© 2018 Berghof Foundation Operations GmbH. All rights reserved.

To cite this Paper: Filip Stojkovski & Natasia Kalajdziovska (2018): Community Perspectives on the Prevention of Violent Extremism in Macedonia. Country Case Study 1. Berlin/Skopje: Berghof Foundation and Democracy Lab.

Available also online: <<http://image.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Papers/>. First launch : 11/09/2018

Оградување

Ставовите изразени во оваа публикација се оние на авторите и не ги одразуваат ставовите и мислењата на Фондацијата Бергхоф или нејзините партнери.

Berghof Foundation

Altensteinstraße 48a
14195 Berlin
Germany
www.berghof-foundation.org
info@berghof-foundation.org

Преглед

Извршно Резиме	1
1 Вовед	2
1.1 Образложение за Студијата	2
1.2 Историја на Земјата	2
1.3 Насилен Екстремизам во Македонија – Краток Преглед	4
1.4 Тековни Пристапи на P/CVE Програмирање	5
2 Методологија	6
2.1 Концепти и Терминологија	6
2.2 Дизајн на Теренската Работа	8
2.3 Аналитичка рамка	9
2.4 Ограничувања во Истражувањето	9
3 Истражување на Наоди	10
3.1 Аналитички Пристапи	10
3.2 Фактори на Ранливост	11
3.2.1 Овозможувачки Средини и Структури за Поддршка	11
3.2.2 Екстремни Идеологии, Мрежи и Интерперсонални Врски	17
3.2.3 Колективни и Лични Незадоволства	19
3.3 Фактори на Отпорност	21
3.3.1 Мултикултурализам	21
3.3.2 Ангажирање во Заедницата и Општествена Свест	23
3.3.3 Квалитетот на Верското Образование	23
3.3.4 Институционална Соработка и Ангажирање	25
3.4 Заклучок	26
4 Анализа на наодите	26
4.1 Овозможување на Опкружувања и Структури на Поддршка	26
4.2 Екстремни Идеологии, Мрежи и Интерперсонални Врски	28
4.3 Колективни и Лични Незадоволства	29
5 Заклучок и Препораки	31
Библиографија	33
Интервјуа и Фокус Групи	35

Извршно Резиме

Сè повеќе, владините стратегии за спречување и борба против насилниот екстремизам (P/CVE) се сметаат за неопходно дополнување на пошироките стратегии за борба против тероризмот. Ваквото вклучување е потврда дека еден чист “безбедносен” пристап не е целосно ефективен, и дека една стратегијата која вклучува “мек пристап” за борба против тероризмот мора да бара и решавање на социјалните фактори. Меѓутоа, во регионот на Западен Балкан – а особено во македонскиот контекст, стратегиите за спречување на тероризмот се бавни во усвојувањето на пристапите од P/CVE.

Како такви, постојат недостатоци во литературата за P/CVE во Македонија. Истражувањата под белегот на P/CVE традиционално се фокусираат на факторите што доведоа до насилен екстремизам; додека овој вид на истражување е критичен, малку е направено за да се истражува длабоко во општествените наративи. Со оглед на “мекиот пристап” својствен на пошироката рамка на P/CVE, таков недостиг во истражувањето е проблематичен од гледна точка на креирање политики. Затоа, овој извештај дава квалитативна студија за тоа како динамиката на ниво на заедницата придонесува за случаи на насилен екстремизам и се обидува да обезбеди релевантни податоци за да им помогне на креаторите на политики да ги зајакнат заедниците за да можат да станат механизми на социјални промени во борбата против насилниот екстремизам.

За таа цел, во извештајот се испитуваат три општини кои се разликуваат во степенот на засегнатост во Република Македонија – Чаир, Гостивар и Струга – кои се сметаат за силно засегнати, умерено засегнати, релативно незасегнати од феноменот на насилен екстремизам, соодветно. Теренска работа преку употреба на полу-структурирани интервјуа и консултации со фокус групи беше спроведена, со цел за да се соберат податоци. Покрај тоа, овој извештај користи адаптирана верзија на рамката создадена од Мохамед Хафез и Крејтон Малинс (2015) за да ги претстави податоците и да ја организира анализата на извештајот.

Користејќи ги податоците собрани за време на теренската работа, извештајот има за цел да утврди што ја прави секоја од наведените општини повеќе или помалку погодена од насилна радикализација. На крајот, наодите зборуваат за реалноста дека радикализацијата кон насилниот екстремизам не е линеарен процес; Напротив, тоа се низа фактори кои се здружуваат за да се поттикне една сеопфатна околина која води кон пролиферација на екстремизам и насилен екстремизам.

Врз основа на наодите од овој извештај, предлагаме три препораки за подобрување на превентивните пристапи кон насилниот екстремизам:

1) Стратегијата P/CVE на Македонија треба да се префрли од пристапот од владина од горе-надолу, кон еден повеќе “холистички-сеопфатен” пристап и да ангажира, овластува и едуцира локални институционални актери во тие напори

2) Дискурсот за спречување и борба против насилниот екстремизам треба да се развива во насока во која исто така, ќе вклучува форми на етно-националистички и десничарски екстремизам кои се во пораст во Македонија.

3) Потребно е да се преземат понатамошни и исцрпни истражувања за да се испита односот помеѓу етничката припадност, перцепциите на моќта и општествената поделба, во обид да се утврди како овие варијабли ја поттикнуваат ранливоста во рамките на една општина. Наодите од ова истражување мора да ја информираат основата на P/CVE програмирањето.

*Авторите сакаат да им се заблагодарат на нови истражувачи Артина Зеќири, Рона Камбери и Елтон Јашари за нивниот придонес.

1 Вовед

1.1 Образложение за студијата

Во рамките на глобалниот наратив за развивање на ефективни мерки за спречување на тероризмот, стратегиите во врска со спречувањето и справувањето со насилниот екстремизам (P/CVE) се повеќе се усвојуваат од страна на владите заедно со дополнување на мерките за борба против тероризмот. Онаму каде што некогаш постоеше само обид да се спречи еден акт на тероризам пред да се случи истиот, често изразен преку објективите на секуритизација, P/CVE сега се разви како “мек пристап” за борба против тероризмот кој “го нагласува фактот дека насилниот екстремизам е исто толку, ако не и повеќе од социјално прашање, колку безбедносно” (Aly 2015, 1). Како што вели Ана Али (Anne Aly):

Пристапите кои се фокусираат само на јавната безбедност, националната безбедност, спроведувањето на законите и казнените мерки не само што го занемаруваат овој факт, туку и ги обесхрабруваат заедниците и граѓанските организации да станат механизми на социјални промени (2015, 1).

Како таков, еден единствен, секуритизиран пристап за справување со тероризмот е проблематичен, не ги опфаќа или вклучува сите засегнати страни во намалувањето на екстремизмот и не прави многу за да обезбеди сеопфатен одзив на политиката за да се справи со она што се повеќе се гледа како комплексни општествени прашања.

Во контекст на земјите од Западен Балкан, а особено во Република Македонија, усвојувањето на иницијативите на P/CVE, вклучувајќи го и развојот на акциски планови на P/CVE од страна на владите од Западен Балкан, заедно со стратегиите за борба против тероризмот, беа бавни во развојот и спроведувањето. Додека некои истражувања се преземени во оваа област, а особено од страна на регионалните тинк-тенкови, последователните македонски влади го поставија како приоритет гореспоменатиот приод на секуритизација во нивните стратегии. Покрај тоа, голем дел од истражувањето се фокусираше исклучиво на индивидуалните двигатели и факторите кои придонесуваат за зголемување на насилниот екстремизам (на пример, Кадри и Шабани 2018, Селими и Стојковски 2016). Понатаму, во споредба со другите земји од Западен Балкан, како што се Косово, Албанија и Босна и Херцеговина, во македонскиот контекст се спроведени помалку истражувања. Како такви, постојат недостатоци во литературата.

Затоа, целта на овој истражувачки труд е да се надоврзе врз тековното истражување и да се осврне на феноменот на насилен екстремизам од сегашната неистражена област – таа се обидува да ја испита, разбере и контекстуализира динамиката на ниво на заедницата во општините во Република Македонија кои се сметаат за силно засегнати, умерено засегнати и незасегнати од феноменот на насилен екстремизам. Целта на извештајот е да им обезбеди на креаторите на политики дополнителни податоци, насоки и контекст во развивањето на сеопфатна стратегија за спречување и борба против насилниот екстремизам. Освен тоа, обемот на истражување не е општ; наместо тоа, ги опфаќа спецификите на трие општини во Македонија – Чаир, Гостивар и Струга – во обид да се утврди што ја прави една општина помалку или повеќе погодена од насилен екстремизам.

Извештајот е поделен на три широки поглавја – методологија, истражување на наоди и анализа на наодите – и завршува со севкупен заклучок врз основа на наодите од извештајот. Прво е опишан етосот (карактерот) на теренската работа, потоа се презентирани самите наоди, проследено со анализа на наведените наоди. Со изготвувањето на извештајот на таков начин, целта на истражувачите за читателите е да развие длабоко разбирање за контекстот на земјата и како сеопфатните наоди се специфични за Република Македонија.

1.2 Историја на Земјата

Според последниот попис, спроведен во 2002 година, населението во Република Македонија изнесува 2.022.547. Во однос на етничката припадност на нејзините граѓани, 64,18% се

етнички Македонци, кои ја сочинуваат мнозинската група. Етничките Албанци се втора по големина етничка група, сочинувајќи 25,17% од населението, со Турците на трето место со 3,85%, по што следуваат неколку други етнички групи, чии проценти во однос на населението се занемарливи. Генерално, 33,3% од населението е муслиманско. Религиозното убедување е претежно поделено по етнички линии, при што повеќето етнички Македонци го практикуваат Источното Православие, а етничките Албанци го практикуваат Исламот (Државен Завод за Статистика 2002).

Овие различни етнички и религиозни групи со векови коегзистирале релативно без конфликт, но тензии сепак постојат; додека Македонија во голема мера избега од насилните конфликти што произлегоа од распаѓањето на поранешна Југославија, овие тензии кулминираа со насилство. Вооружениот Конфликт во 2001 година беше краткотраен конфликт помеѓу Албанската – Ослободителна Народна Армија (ОНА) и македонските безбедносни сили. Како резултат на тоа, 75 Македонци беа убиени, и повеќе од 100 борци на ОНА беа убиени (Бендер 2013, 341).

Иако насилен, Вооружениот Конфликт резултираше со смрт на околу 205 цивили (Бендер 2013, 341) – многу помалку во споредба со близу 140.000 жртви од војните во 90-тите години по распаѓањето на поранешна Југославија (Меѓународен Центар за Транзициска Правда 2009, 1). Мирот беше посредуван преку потпишување на Охридскиот Рамковен Договор (ОРД), со што се зголемија правата на етничките Албанци кои живеат во Македонија и воспостави правила за делење на власта меѓу етничкото албанско малцинство и етничкото македонско мнозинство. И покрај овие законски придобивки, национализмот и експлоатацијата на етничките наративи на двете страни се пропагираат до ден денес (Поповска и Ристоска 2015, 63).

Меѓутоа, иако наративите на незадоволства на двете страни не отпочнаа со Вооружениот Конфликт – тие се изработувале со децении – специфичните наративи кои довеле до конфликтот се фокусирале на перцепираното и реално исклучување на етничките Албанци од македонскиот граѓански живот на економски, политички и општествен план. За етничките Македонци, наративите на незадоволства се фокусираа на стравот од територијално насилство и губење на мнозинскиот статус. Додека оваа тема на меѓуетничка тензија и реална/перцепирана дискриминација на двете страни би можела да биде целосен извештај за себе, важно е да се претстават основните наративи на двете страни за подобро разбирање и сместување на наодите од теренската работа.

Додека односите меѓу двете етнички групи се подобрија од 2001 година, тие остануваат крвски. Откако ОРД стапи во сила, Македонија доживеа неколку помали епизоди на етничко насилство, особено во 2010-та година. Тука спаѓаат насилните протести, нападите врз полицијата, етнички мотивираните напади и насилства. Освен тоа, тие обично се зголемуваат во број и големината во периодот пред изборите, најверојатно поради политичките партии на двете страни кои ги искористуваат етничките тензии како дел од нивните изборни стратегии.

Тензијата меѓу двете страни резултираше со две спротивставени и меѓусебно зајакнувачки области на чувствителност: генерално, Албанците ја доживуваат и фактичката и перципираната дискриминација и изолација од мнозинските етнички Македонци, а етничките Македонци, преку разни политички настани и зајакнување на Албанците, доживуваат губење на значењето и статусот¹. Овие тензии имаат потенцијал да направат наративите на насилниот екстремизам да бидат поатрактивни за двете страни и да остават простор за радикализација.

Во поново време, политички конфликт ја зафати Република Македонија, а законските последици сè уште се чувствуваат до ден денес. Поранешната влада, под раководство на премиерот Никола Груевски, беше зафатена од политичка криза поради откривањето на скандалот со прислушување, кој ја инволвира тогашната владејачка партија ВМРО-ДПМНЕ (Бечев 2017). Политичката криза беше надмината само со потпишувањето на договорот во Пржино во јули 2015 година, а изборите потоа беа одржани во декември 2016 година (Европска Комисија 2015). За време на политичката криза и последователниот изборен циклус, етничките тензии беа поттикнати од страв, пропаганда и политичко спротивставување на една етно-националистичка нарација против друга за перцепирана политичка добивка. По формирањето на новата влада со сега – премиерот Зоран Заев, изборот на етнички Албанец

¹ До конфликтот од 2001-ва, меѓу другото Албанците во Македонија се соочуваа со дискриминација при вработување во јавниот сектор, пристапот до образованието, немање пристап до материјали на нивниот мајчин јазик и др. По имплементацијата на Охридскиот Рамковен Договор, повеќето од правата им беа дадени на Албанците, нешто кон што Македонците гледаа како неправда. За повеќе, читај Чечиќ и Петковска-Христова 2014.

како претседател на парламентот доведе до упад во парламентот од страна на претежно македонски националисти кои протестираа против неговиот избор; што резултираше со 77 повредени пратеници во насилниот напад. (Деј и Шерлок 2017). Додека опишаните настани се на високо политичко ниво, поттикнувањето на етничките тензии и политичката неизвесност несомнено се чувствуваше од страна на обичните граѓани на локално ниво.

И покрај овие првични инциденти на насилство, од политичка гледна точка изборот на новата влада го има потенцијалот за подобрен ангажман и интеракција меѓу етничките Македонци и етничките Албанци. Сепак, условите што доведоа до развој на феноменот на странски борци, сè уште остануваат во голема мера непроменети и, како такви, мора да се решат пред насилниот екстремизам да може целосно да се искорени.

1.3 Насилен екстремизам во Македонија – Краток Преглед

Почнувајќи од 2018 година, 150 македонски граѓани ја напуштија земјата како странски борци со цел приклучување во паравоените формации во Сирија и Ирак (FOIA Act Answer, MWP). Најголемиот дел од овие странски борци беа етнички албански муслимани (Стојковски и Калајџиовски 2018). Во споредба со другите земји од Западен Балкан, Македонија има највисоко ниво по глава на странски борци што произлегуваат од нејзиното муслиманско население – 1 во 4.545 луѓе² (види: Табела 1). Покрај тоа, Македонија има втор најголем број на повратници (80) меѓу нејзините регионални соседи, втора само по Косово со 130 (Азинович 2018, 9). Како што истакнуваат Стојковски и Калајџиовски (2018, 12), овие бројки претставуваат значителни прашања за општите нивоа на ненасилен екстремизам што се наоѓаат кај муслиманското население во Македонија.

Табела 1: Регрутирање на странски борци меѓу муслиманското население во Западен Балкан

ДРЖАВА	СТРАНСКИ БОРЦИ ВО 100,000 МУСЛИМАНИ	СТАПКА НА СТРАНСКАТЕ БОРЦИ ВО МУСЛИМСКОТО НАСЕЛЕНИЕ
Албанија	71	1 во 14,286
Босна и Херцеговина	13	1 во 7,692
Македонија	22	1 во 4,545
Косово	18	1 во 5,555
Црна Гора	19	1 во 5,263
Србија	22	1 во 4,545

Извор: Азинович 2018, 6.

Освен тоа, според Министерството за Внатрешни Работи, од 2017 година немало забележани заминувања на странски борци (FOIA Act Answer, MWP). Секундарното истражување, исто така, укажува дека од 2017 година, феноменот на странски борци од Македонија, ефикасно престана, претежно од причини поврзани со тешкотијата да стигнат до Сирија и Ирак, со оглед на новото законодавство за тероризам, како и дезинтеграцијата на територијата во Сирија и Ирак под контрола на Исламската Држава во Ирак и Левант (ИСИЛ), (Стојковски и Калајџиовски 2018, 12). Сепак, ова не мора да значи дека поддршката за екстремистичките идеи исчезна; наместо тоа, оние екстремисти кои се насилно склони повеќе немаат странски излез, што покренува важни политички прашања во врска со загрозеноста на Македонија во однос на потенцијалот на оние лица кои би можеле да извршат домашни напади. Освен тоа, со регионално високиот број на повратници кои сега се вратени во Македонија, важно е да напорите на P/CVE, исто така, да се пренасочат кон оние што се вратија. Со оглед на недостатокот на програми за реинтеграција и рехабилитација за да се справат со повратниците (Стојковски и Калајџиовски 2018), сепак, домашниот пејзаж станува се повеќе конвулзивен и проблематичен.

² Делат прво место со Србија.

1.4 Тековни пристапи на P/CVE програмириње

Во февруари 2018 година, Република Македонија ја усвои својата прва P/CVE стратегија како дел од пошироките напори во борбата против тероризмот. Ова е дел од четиригодишната стратегија (2018-2022) што ја предложи актуелната влада на Заев, која има за цел да ги усогласи македонските P/CVE и напорите за борба против тероризмот со оние на Обединетите Нации (ОН) и Европската Унија (ЕУ). Иако ова е позитивен чекор, усвојувањето на таква стратегија дојде неколку години по спроведувањето на стратегиите на P/CVE од страна на другите земји од Западен Балкан. Покрај тоа, самата стратегија е недоволно сеопфатна, и претежно се фокусира на аспектите на безбедноста и за спроведување на законот на P/CVE – не прави доволно да препознае дека екстремизмот и насилниот екстремизам не се само безбедносни прашање, туку исто така и социјални.

Во однос на персоналот одговорен за P/CVE, не постоеало координативно тело пред 2017 година. За краток период имало координатор за борба против тероризмот (БПТ), кој исто така работел на CVE. Откако заминал, позицијата била празна една и пол година. Назначувањето на координаторите во јуни 2017 година, со фокус на P/CVE покрај БПТ, е многу позитивен чекор во тоа што е во согласност со преминот од приод фокусиран на секјуритизација кон повеќе холистички, базиран-на-општество пристап кон насилниот екстремизам. Меѓутоа, иако беше назначен национален координатор за P/CVE и заменик-координатор, овие службеници немаат човечки и материјални ресурси за да ја спроведат оваа стратегија. На пример, на координаторите не им беше даден физички деловен простор за неколку месеци од страна на владата во која треба да ги исполнат своите обврски³. Во исто време, меѓународните институции дале значителна поддршка на координаторите: Мисијата на ОБСЕ во Скопје и амбасадите на Соединетите Американски Држави и Обединетото Кралство ги поддржаа во пишувањето на стратегијата и во организирањето на дискусии на тркалезна маса со претставниците на заедницата.

Од гледна точка на граѓанското општество, напорите на P/CVE традиционално беа доста тенки на теренот. Некои иницијативи се започнати, како што се проектот Mother Schools (Училиште за мајки) спроведен во Чаир од страна на Women Without Borders (Жените без граници) или програмата Educate2Prevent што ја спроведува Nexus Civil Concept и нивните партнери. Проектот Mother Schools е меѓународен проект, кој има за цел да ја подигне свеста за тоа како да се спротивстави на екстремизмот; тој се обидува да ги подобри компетенциите и способностите на мајките со тоа што ќе ги зајакнува да помогнат во изградбата на стратегии базирани во заедницата за борба против радикалните идеологии. Слично на тоа, Educate2Prevent има за цел да им овозможи на родителите и работниците од првите линии на отпор да помогнат да се идентификува и спречи насилниот екстремизам кај младите. Сепак, иако амбициозни во нивниот делокруг, нема докази за утврдување на ефективност на овие иницијативи.

Покрај овие проекти и програми, исто така, беа спроведени некои истражувачки напори кои се однесуваат на P/CVE од страна на Меѓународната Организација за Миграција (ИОМ), Analytica Think Tank и Британскиот Совет.

Конечно, важно е накусо да се разговара за можните врски помеѓу спроведувањето на напорите за градење на мирот во Македонија по Вооружениот Конфликтот во 2001 година, сегашниот статус на етничките односи низ целата земја и екстремизмот. Со оглед на природата на вооружениот конфликт што се случи во Македонија, без сомнение, градење на миро беше несомнено со цел за да ги премости јазовите што постоеја помеѓу етничките Албанци и етничките Македонци по избувнувањето на насилството во 2001 година. Сепак, голем дел од критиката на периодот по ОРД беше поврзана со неговата имплементација – иако имаше значајни структурни промени кои беа спроведени на државно и општинско ниво за решавање на етничките прашања, малку беше направено за спроведување на било какви координирани, долгорочни, локално ориентирани активности за градење на мирот.

Општо земено, ОРД – договорот што резултираше со прекин на насилството – обезбеди рамка за правична застапеност на етничките Албанци во владата. Додека мирот беше сигурно добредојден и се сметаше како позитивен исход, критиките кон ОРД дојдоа од сите страни. Некои критичари на ОРД тврдат дека “ги промовира колективните наспроти индивидуалните права [...], со тоа, Албанците сега се идентификуваат како колективни, а

³ Од средината на 2018-та, координаторите имаат своја канцеларија во просториите на Влада на Р.М.

не како македонски граѓани” (Пирсон 2002, 6), со што некои етнички Албанци почнаа да го сметаат ОРД како неконзистентно имплементиран (Миловановиќ-Фазлиу, 2015). Освен тоа, некои етнички Македонци го толкуваат ОРД дека “стави крај на конфликтот”, но не и “крај на изворите на конфликтот” (Река, 2011), и на тој начин одржуваат незадоволства од нивна гледна точка за она што го чувствуваат како албанска територијална агресија. Како таков, менталитетот “ние наспроти нив” продолжи да вирее во некои заедници во Македонија – и за етничките Македонци и за етничките Албанци – со што остава средина што потенцијално може да придонесе за настанување на екстремистички наративи.

Накратко, додека дискусијата за пост-конфликтната имплементација на ОРД во Македонија е тема достоинствена за свој долг извештај, напорот е тука да се постави прашањето колку ефективно спроведувањето на било која стратегија на Р/CVE може да биде без размислување за последиците од ОРД, и како реалистично одржливи такви стратегии можат да бидат без да се адресираат резидуалните општествени исходи и реалностите во периодот по Вооружениот Конфликт.

2 Методологија

Ова истражување има за цел да обезбеди увид во три различни општини во Република Македонија – Чаир, Гостивар и Струга – и се обидува да разбере што ја прави една општина погодена или непогодена со пролиферација на насилниот екстремизам. Ова е спротивно на претходните истражувања на оваа тема, кои генерално обезбедија широк преглед на насилниот екстремизам во рамките на македонскиот контекст.

Чаир, Гостивар и Струга ⁴ беа избрани како “локации” за истражување врз основа на нивните перципирани нивоа на засегнатост од насилен екстремизам, како што утврдија истражувачите. Овој избор на општини се заснова врз претходното знаење и искуство на истражувачите на оваа тема во македонскиот контекст, како и врз бројките на странски борци кои произлегуваат од овие општини. Врз основа на оваа анализа, истражувачите го идентификуваа Чаир како високо засегнат, Гостивар како умерено засегнат, а Струга како релативно незасегната од насилниот екстремизам.

Овие општини се претежно етнички албански, слични по големина во однос на населението, и сите се урбани области. Чаир е една од десетте општини што го формираат македонскиот главен град Скопје и има население од околу 65.000 луѓе (Македонија.име, 2018). Струга и Гостивар се одделни градови кои се лоцирани во западниот регион на Македонија што се граничи со Албанија. Нивните популации се 37.000 и 51.000, соодветно (World Population Review, 2018). Меѓутоа, бидејќи последниот попис во Македонија беше направен во 2002 година, бројките во однос на степенот на образование, вработување и други социо-економски податоци кои се релевантни за оваа анализа, се застарени.

Додека сите три општини се мултиетнички, Чаир се смета дека е повеќе етнички поделен од трите – всушност, од било која општина во Република Македонија – и се карактеризира со зголемени тензии помеѓу етничките Албанци и етничките Македонци. Покрај тоа, иако општина Чаир е мнозински етнички албанска, таа е само една општина во Скопје, град чие мнозинство е етнички македонско.

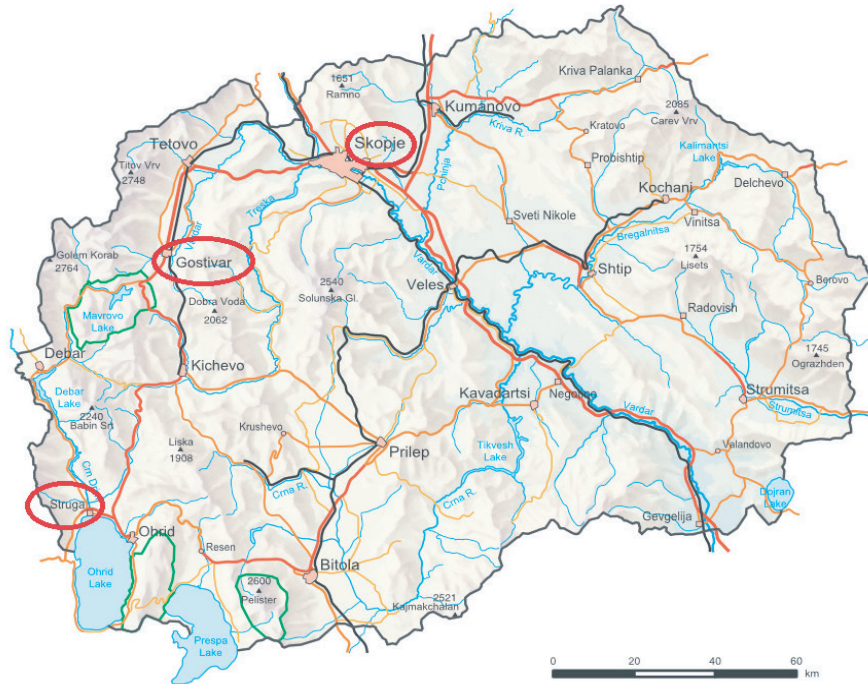
2.1 Концепти и терминологија

Пред да се вклучиме понатаму со методологијата, важно е да се дефинира што се подразбира под термините радикализација, екстремизам и насилен екстремизам. Наместо да се ангажираме во долга академска дебата за безбројните толкувања на овие термини, за целите на овој извештај, истражувачите избрале конкретни дефиниции за горенаведените терминологи.

Според Мохамед Хафез и Крејтон Малинс (2015, 960), **радикализацијата** “подразбира донесување на екстремистички поглед кон светот, што е отфрлен од страна на општеството и што смета дека е легитимно употребата на насилство како метод за да се извршат

⁴ Погледнете ја мапата на локации во општините, заокружени во црвено. Забележете дека Чаир е една од десетте општини кои го сочинуваат градот Скопје.

Map of the Republic of Macedonia

Извор: Државен Завод за Статистика (www.stat.gov.mk)

општествени или политички промени”. Во контекст на овој извештај, “екстремистички поглед на светот” се однесува на Исламскиот екстремизам; т.е. еден вид екстремизам “врз основа на политичката идеологија на Исламизмот” (Махуд и Рејн 2017, 17), кој, според британската влада, претставува “апсолутно отфрлање на демократијата, личната слобода и човековите права, како и посветеност кон враќањето на самопрогласениот “калифат” и воспоставување брутална и буквална интерпретација на шеријатскиот закон “ (Влада на Обединетото Кралство 2018, 16). Во најбуквална и поширока смисла, екстремистички поединец се залага за таков поглед на светот, но не се вклучил во насилство кон неговото спроведување.

Понатаму, според УСАИД (2011, 2), насилниот екстремизам “се однесува на застапување, ангажирање или на друг начин поддршка на идеолошки мотивирано или оправдано насилство за понатамошни социјални, економски и политички цели”. Како таков, **насилниот екстремизам** е дефиниран со насилство на дејствување преземено во согласност со и во поддршка на екстремистички наративи и цели. Од клучно значење е да се забележи дека сите овие феномени се различни од тероризмот, кој исто така е широк во дефиницијата, но може да се однесува на “ каква било акција ... која е наменета да предизвикува смрт или сериозна телесна штета на цивили или не-борци, кога целта на таквото дело ... е да заплашат население или да принудат влада или меѓународна организација да сторат или да се воздржат од било какво дело”⁵.

Сепак, важно е да се напомене дека не сите лица кои се залагаат за екстремистички поглед кон светот како што е дефинирано погоре, ќе станат насилни; напротив, додека некои може да се свртат кон насилство, други можеби само ќе останат идеолошки екстремни. Подеднакво важно, згора на тоа, е разбирањето дека само затоа што поединецот не станува насилно екстрем, не значи дека тие не претставуваат потенцијална закана. Ненасилниот екстремизам може да згрижува средина која е погодна за насилен екстремизам, при што поединците кои се уште не се насилни можат полесно да го преземат чекорот кон насилството. Лицата кои се уште не се насилни, се разликуваат од оние кои се ненасилни се додека поранешната неупотреба на насилство е “базирана само на прагматични, тактички и/или временски размислувања [...] не на принципиелна политичка филозофија (Шмид 2014, 14). Затоа, на не-насилниот екстремист не му недостасува желбата за насилство - само средствата.

⁵ Обединети Нации 2004. Цитирано во Schmid 2004. 393-394.

2.2 Дизајн на теренската работа

Теренската работа беше спроведена на локации во трите општини, каде што беа одржани интервјуа и фокус групи. Генерално, во секоја општина беа спроведени три фокус групи, покрај шест интервјуа во Чаир, девет интервјуа во Струга и седум интервјуа во Гостивар.

Беа спроведени полу-структурирани интервјуа со релевантни локални актери, вклучувајќи ги претставниците на НВО, наставниците, челниците на локалната власт и верските личности. Образложението за вклучување на овие гласови во истражувањето беше да се идентификува како прашањата на насилниот екстремизам и засегнатоста во заедницата се перципираат од страна на актерите и заинтересираните страни, и да се вклучуваат разновидни перспективи во рамките на базата на податоци на извештајот. Истражувачкиот тим обезбеди да лицата кои се интервјуирани се авторитативни гласови во темата на спречување и борба против насилниот екстремизам, бидејќи се однесуваат на нивните различни полиња, а нивните одговори беа анализирани за трендови и сличности. Конечно, едни “gatekeepers” не беа потребни за пристап до овие лица; наместо тоа, широката мрежа на контакти на истражувачите се покажа како доволна.

Во секоја општина се одржаа различни фокус групи и беа поделени по различни демографски линии. Напорите тука беа да се осигура дека разновидноста беше претставена во што е можно повеќе категории. Во секоја општина имаше една фокус група која ги опфаќаше поединците во рамките на возраста од 18 до 25 години, како и друга група за лицата на возраст од 25-45 години; и двете од овие групи беа мешани во однос на половите. Исто така, важно беше за истражувачите да спроведат фокус група во секоја општина која е составена само од жени (група само-жени). Ова беше напишано во дизајнот на истражувањето за подобро да им се овозможи да се слушнат гласовите на жените, бидејќи родовите улоги во одредени етнички групи во Македонија ги прави жените да се чувствуваат помалку силни во мешани родови средини; на овој начин, фокус групите само-жени беа дизајнирани да им дозволи на жените да се чувствуваат поудобно изразувајќи ги своите мислења за темата за истражувањето.

Иако фокус групите беа категоризирани врз основа на демографската и родовата возраст, имаше нешто заедничко за сите групи – истражувачите се осигураа секоја група да е мултиетничка. Ова беше напишано во дизајнот на истражувањето за две клучни причини. Прво, тоа беше да се осигура дека ниту една етничка група нема да биде исклучена, премногу застапена, да се чувствува изолирано, или издвоена од другите за да се смета како “екстремна”. Второ, важно е истражувањето да го претставува што е можно повеќе етничкиот состав на Република Македонија, со што се обезбедува побогат наратив за тоа како локалните специфики можат да придонесат за засегнатоста или незасегнатоста на општината.

За да се соберат податоците од теренската работа, истражувачите главно земаа белешки за време на интервјуата и фокус групите. Некои интервјуа беа снимени, но истражувачите не се обидуваа премногу да се потпрат на овој метод, бидејќи мислеа дека учесниците ќе се чувствуваат поудобно и послободно да се изразат себеси на таква чувствителна тема без дополнителен притисок да бидат снимени. Во случај да постоеја снимки, тие се чуваа безбедно во канцелариите на менаџерот на проектот.

Собирањето на податоците од истражувањето остана етичко, бидејќи учесниците не беа именувани, ниту пак беше побарано од нив да откријат информации што можеби би ги довеле во опасност. Учесниците беа оставени да зборуваат слободно на она што тие сметаат дека е соодветно, и не беа под притисок да зборуваат на теми за кои се чувствуваат непријатно. Интервјуата и последователните прашања беа отворени и објективни и беа дизајнирани да предизвикуваат споделување на индивидуални мислења наместо да ги водат поединците во некоја конкретна насока. Освен тоа, истражувачите имаа за цел да обезбедат удобни средини, без предрасуди, за интервјуата и фокус-групите.

2.3 Аналитичка рамка

За да ја спроведе својата анализа, овој извештај користи толкување на таканаречената “Puzzle Theory” на Мохамед Хафез и Крејтон Малинс, што е теоретска синтеза за разбирање на патеките на насилниот екстремизам. Таа предлага четири фактори – лични и колективни незадоволства, мрежи и меѓучовечки врски, политички и религиозни идеологии и овозможувачки средини и структури за поддршка – како нејзина рамка за анализа. Сепак, врз основа на наодите од теренската работа, овој извештај избра да ги синтетизира овие четири фактори во три пошироки фактори:

- Овозможувачки средини и структури за поддршка
- Екстремни идеологии, мрежи и меѓучовечки врски
- Колективни и лични незадоволства⁶

Рамката на Хафез и Малинс се примени како рамка за анализа бидејќи таа произлегува од синтезата на емпириските истражувања на темата за радикализација и заклучува дека наведените фактори најчесто се идентификуваат и испитуваат во рамките на таа литература. Како такви, факторите се олицетворение на научен консензус. Покрај тоа, теоријата обезбедува простор за анализа која е свесна за фактот дека иако факторите се појавуваат во рамките на научното тело на работата, “контекстот и околностите на нивната конвергенција се разликуваат”. Како што Хафез и Малинс (2015, 961) објаснуваат:

Исто како што деловите на една сложувалка можат да откријат различни слики откако нејзините парчиња се меѓусебно поврзани, случаите на радикализација може да покажат огромна разновидност дури и кога варијаблите на радикализацијата се повторуваат.

На овој начин, теоријата на Хафез и Малинс обезбедува рамка преку која може да се претстави радикализацијата кон насилниот екстремизам како мултифакторски процес кој е разновиден и повеќесложен. Ваквата рамка гарантира дека контекстуализираниот пристап може да биде прифатен во разбирањето на траекторијата на поединецот кон насилниот екстремизам.

2.4 Ограничувања во истражувањето

Податоците собрани преку теренска работа се квалитативни по природа. Меѓутоа, во повеќето околности, поради потешкотиите за пристап-до-информациите во Македонија, тешко е да се надолполнат овие квалитативни податоци со квантитативни податоци. Извештајот, поради тоа, се потпира исклучиво на перцепциите и искуствата на оние поединци кои живеат во истражуваните општини, поради потешкотиите да се добијат специфични статистички податоци и нумерички податоци во врска со случаи на насилен екстремизам во наведените општини, поради ограничувањата за објавување на информации од страна на институциите.

Дополнително, поради законски ограничувања, истражувачите не можеа директно да се ангажираат со поединци кои ги напуштија овие општини да станат странски борци⁷. Таквиот ангажман би им овозможил на истражувачите поцелосна слика за тоа што влијае врз чувствителноста на поединецот кон насилниот екстремизам. Како таква, истражувањето е ограничено на опишување на перцепираните фактори што доведуваат до насилен екстремизам, добиени преку набљудување.

Конечно, истражувачите се обидоа да ги неутрализираат сите потенцијални лични предрасуди што ги имаа кон предметот-материјата преку дизајнирање на прашањата за истражување и последователните прашања за двете интервјуа и фокус групи, кои требаа да бидат отворени и не-водечки.

⁶ Четирите фактори пронајдени во теоријата на Хафез и Малинс беа синтетизирани во овие три пошироки фактори, со цел подобро да ги одразуваат трендовите пронајдени во податоците на теренската работа.

⁷ Законските ограничувања што се споменати овде се однесуваат на член 322-А на македонскиот кривичен законик, кој беше воведен за решавање на насилниот екстремизам и проток на странски борци од земјата. Овој член, исто така, во голема мерка наведува дека ако поединецот има какви било информации во врска со насилниот екстремизам, тој поединец мора да го пријави во полиција или да се соочи со пет години затвор. Ова го попречи пристапот на истражувачите до информациите, бидејќи потенцијалните испитаници или со сомневање за директна или секундарна поврзаност со насилниот екстремизам немаа желба да бидат интервјуирани. Дополнително, ова ја направи способноста на истражувачите да не можат да спроведат интервјуа со затворени насилни екстремисти во затворите, со што дополнително се зголемува способноста на истражувачите да се ангажираат со повратниците или лицата затворени за прекршоците поврзани со тероризмот.

3 Истражување на Наоди

Без разбирање на факторите што доведуваат до насилен екстремизам во македонскиот контекст, невозможно е да се разговара за тоа што ја прави една општина и поединците во неа повеќе или помалку отпорни кон екстремистичкиот повик. За трите општини опфатени во овој извештај – Чаир, Гостивар и Струга – овој дел се обидува да презентира и да испита еден тематски преглед на слабостите забележани преку спроведувањето на теренската работа.

3.1 Аналитички Пристапи

Како што е наведено во поглавјето за методологија, овие наоди ќе бидат презентирани врз основа на методологијата развиена од Мохамед Хафез и Крејтон Малинс, во нивната теоретска работа за емпириски пристапи кон домашниот екстремизам⁸.

Додека методологијата на Хафез и Малинс тврди дека постојат четири фактори кои, во различни нивоа на поврзаност, се здружуваат за да доведат до насилен екстремизам, овој извештај ги синтетизира тие во три широки фактори врз основа на наодите од теренската работа. Покрај тоа, треба да се забележи дека иако наодите се категоризирани на овој начин, преклопувањето и меѓусебната поврзаност меѓу овие фактори е она што му дава на јадрото на методологијата основа за испитување на патеките на насилниот екстремизам. Конечно, првично се презентирани факторите кои се тематски структурни во својата природа, по што следат оние кои се индивидуални, во обид да се разбере како слабостите на пошироко структурно ниво се намалуваат и влијаат врз поединецот, на базично ниво.

Трите фактори се следните (врз основа на Хафез и Малинс 2015, 961):

1) Овозможувачки средини и структури за поддршка

- Овие фактори се однесуваат на физички и виртуелни поставки, кои се движат од пристап до екстремистички материјали, како во виртуелниот, така и во реалниот свет, до “места” на екстремизам, како што се пара-јамаат (пара-џамаат) и екстремистички образовни установи

- Исто така, “средини” може да се однесува на едно гледиште од високо ниво како на општествата така и на општините воопшто, и како овие средини можат да бидат погодни за да се развиваат екстремистичките наративи.

2) Екстремни идеологии, мрежи и меѓучовечки врски

- Влијанието на “мастер наративи за светот”, кои “ги поставуваат личните и колективните жалби во пошироки политички критики на статус кво”

- Идеологиите се способни да се пропагираат, дифузираат и автентифицираат преку мрежи и меѓучовечки врски

- Мрежите како социјални средини нудат “можности за социјализација со радикализирани лица”, задоволување на “психолошките потреби како што е потрагата по значајни односи и потрага по значење”, а тие, исто така, можат да ги “заглават поединците преку динамиката на притисокот од врсниците [и] групното размислување” кои можат да ги “зголемат трошоците за излез и да ги зацврстат заложбите за насилство”

3) Колективни и лични незадоволства

- Употребата/злоупотребата на наративите на незадоволството, како што се културно отуѓување или економска маргинализација, чувства на жртвување и лични незадоволства и кризи кои водат поединецот да “бара нов пат во животот”

⁸ Повеќе за оваа методологија, видете: M. Hafez and C. Mullins (2015). “The radicalisation puzzle: a theoretical synthesis of empirical approaches to homegrown extremism”. *Studies in Conflict and Terrorism* 38: 958-975.

Откако ќе биде презентирани овој тематски преглед, тогаш наодите ќе се продлабочуваат во истражувањето во перцепираните области на издржливост и секоја ќе се дискутира во контекст на општините Чаир, Гостивар и Струга. Како надградба на овој дел, следното поглавје ќе се вклучи во поширока анализа на интеракцијата помеѓу факторите на ранливост и отпорност и ќе претстави како овие фактори ја обликуваат динамиката на наведените општините во однос на заканата од насилни екстремизам

3.2 Фактори на Ранливост

3.2.1 Овозможувачки Средини и Структури за Поддршка

Продолжена меѓуетничка тензија како ранливост

Иако помалку експлицитно артикулирани од страна на испитаниците во некои општини, преовладувачки основен фактор во секоја, на пошироко стратешко ниво, беше често-неадресираната меѓу-етничка тензија што е присутна Македонија како целина. Како што беше споменато претходно, еден од дефинирачките фактори за Македонија во периодот после Вооружениот Конфликт беше управувањето со тоа што стана структурно мулти-етничко општество по потпишувањето на Охридскиот Рамковен Договор и последователните случувања по тој договор. Иако Договорот ги постави темелите за зголемување на правата на етничките Албанци и ги формализираше договорите за поделба на власта, во државата се случија повремени етнички судири и поттикнување на етничките идентитети на државно ниво за политички придобивки. Во најдобар случај, ситуацијата остана несигурна, а во најлош случај, обезбеди жалбени наративи за екстремистички идеолози и регрутери. Исто така, реалноста дека речиси сите македонски странски борци во Ирак и Сирија беа етнички Албанци, ја нагласува идејата дека етничката припадност, иако сама по себе не е фактор на радикализација, е поврзана со услови кои го прават поединецот поранлив кон екстремизмот, а тоа во голема мера се должи на социо-политичките детерминанти во македонскиот контекст.

Доколку треба да се испита политичката структура на Македонија на државно ниво во периодот по Вооружениот Конфликт, можно е да се види како политичките активности преземени во текот на овој временски период влијаеле на создавање на “поволно опкружување” за екстремизмот во земјата. Во нивниот извештај за прашањата на радикализација во Македонија, теренските истражувања на Кеџаја и Пертеши (2018, 8) откриле дека меѓу нивните испитаници постоело преовладувачко чувство дека националистичкото владеење на ВМРО-ДПМНЕ од 2006-2015 било дефинирано со напорите на владата “да одржуваат напната меѓуетничка ситуација за да поттикнат страв за да ја зачуваат својата политичка доминација во македонската политика “.

Во текот на овој период, Кеџаја и Пертеши (2018, 8) потврдуваат дека етничките Албанци “често се маргинализирани, што довело до тоа многу индивидуалци да бараат алтернативи, вклучувајќи и учество во радикални групи”. Покрај тоа, во нејзиното сведочење во Поткомитетот на Комитетот за Надворешни Односи на Соединетите Држави, Поткомитет за Европа и Регионалната Безбедносна Соработка, д-р Мајда Руге (2017) тврдеше дека “националистичкото владеење е единствениот најважен домашен двигател на [...] радикализација” во регионот на Западен Балкан, во кој националистичките лидери “спречуваат помирување преку манипулирање со општествените поделби со цел да го одвлечат вниманието од неуспесите во управувањето”.

Додека деталите на македонскиот контекст по Вооружениот Конфликт се уникатни, факторите кои се преклопуваат со оваа кршливост не се единствени во рамките на Западен Балкан. Како што Каракацанис и Херцог (2016, 199-204) подвлекуваат:

Појавата на спорната политика во Југоисточна Европа во доцните 2000-ти години може да биде релативно испитана од гледна точка на процесите на радикализација кои вклучуваат и општества и држави, во услови на современа криза на либералната демократија. Овие настани и процеси се одвиваа во рамките на пошироката растечка транснационална географија на протести и тврдења на крајот од првата деценија на новиот милениум ... [Овие процеси можат] да ја засилат “политиката на затворање” и да ги интензивираат фобично-конзервативните насилни реакции во име на заштита на национална или комунална хомогеност, вредности и/или јавен ред.

За да се каже ова во македонскиот контекст, можно е да се разбере како националистичката политика ги надмина саканите пост-конфликтни цели на либералната демократија, со што се овозможи простор за радикални линии во општеството. И покрај тоа што овој извештај не се обидува да тврди дека политичкото настојување и донесување одлуки е главната причина на екстремизмот во Македонија, тој го нагласува аргументот дека таквото наведување создаде поволна средина во која тематските фактори на Хафез и Маллинс што доведоа до насилен екстремизам може да стануваат реалност.

Институционална апатија и недостиг на јавна доверба како поволна средина

Анализата на терен покажа дека постои општа перцепција меѓу испитаниците во врска со поврзаноста помеѓу институционалната ранливост или слабост и ширењето на екстремизмот во Македонија. Додека голем дел од оваа дискусија беше околу државните институции и структури, испитаниците исто така ја критикуваа Исламската Верска Заедница (ИВЗ) и медиумите за нивните несоодветни одговори на ширењето на екстремизмот.

а) Државни Институции

Многу од учесниците дел од вината за зголемувањето на екстремизмот во Македонија ја насочуваат кон државните и локалните институции поради недостатокот на интерес за ангажирање со оваа тема и недостатокот на поддршка за локалните ентитети кои се обидуваат да се борат против овој феномен. Ова чувство беше исто така сподделено кога станува збор за прашањето за враќање на странските борци, каде што испитаниците забележаа дефицит и во политиката и во структурите за да се справат со ова прашање.

Од локална гледна точка, претставник од Канцеларијата на Градоначалникот во Чаир го критикуваше недостатокот на специјализирано тело на општинско ниво за справување со насилниот екстремизам, но исто така забележа дека “пред се, немаме стручност [да се осврнеме] на овој феномен “(Канцеларија на Градоначалникот на Чаир). Слично на тоа, во Гостивар, претставник од нивната Канцеларија на Градоначалникот посочи дека беше формиран општински совет за да се вклучи во прашањата поврзани со екстремизмот, но дека “повеќе не работи поради институционална недоверба” и сега не постои такво тело во општина (Канцеларија на Градоначалникот на Гостивар). Дополнително, фокус групата од 25 до 45 години во Струга укажа дека, според нивното искуство, дури и кога институциите постоеле, лицата кои барале информации во врска со борбата против насилниот екстремизам, не побарале помош од наведените институции “како резултат на фактот што довербата во институциите е многу ниска “(Струга ФГ 25-45).

Друго прашање што го поставија испитаниците беше недостатокот на препознавање од страна на институциите на државно ниво во врска со ризикот од насилен екстремизам во македонскиот контекст. Како што укажаа од невладината организација во Струга, “државните институции сè уште не се подготвени да спречат ширење на овој феномен [...] до неодамна тие дури и го негираа постоењето на ова прашање; тие немаат јасна идеја или план за тоа како да се спротивстават на овој феномен (Струга НВО 1). Фокус групата од 18 до 25 години, исто така, го нагласи ова чувство: “главното прашање е недостатокот на интерес од државата” (Чаир ФГ 18-25). Како таков, можно е да се види како, недостатокот на структурен интегритет и предвидливост во име на институциите на државно и локално ниво во однос на екстремистичката закана, е системски проблематичен.

Во поширока смисла, нивото на доверба на јавноста во државните институции е проблематична. Во 2013 година, 54% од етничките Македонци им веруваа на националната влада, додека тој број изнесуваше само 35% за етничките Албанци. Меѓутоа, кога станува збор за доверба во локалните власти, јазот помеѓу довербата на етничките Македонци

и етничките Албанци во државните институции станува значително потесен – околу 5%, наместо околу 20% (Кржаловски 2013). Ова укажува на две реалности кои работат на зајакнување на експлоатирачки наративи за исклучување: дека етничките Албанци имаат повеќе доверба во своите локални лидери отколку што веруваат во централната власт и дека постои перципирана и/или вистинска маргинализација на етничките Албанци на национално ниво во Македонија .

б) Медиумите

Меѓу испитаниците имаше чувство дека, кај медиумите, не постои желба да се зборува или да се известува за прашањата поврзани со екстремизмот поради страв од реперкусии од такви дебати и дискусии. Како што наведува еден претставник од медиумите во Струга, “новинарите овде се плашат да информираат или да зборуваат за одредени теми” и укажаа на недостаток на механизми на државно ниво за заштита на оние кои се вклучени во дебати околу екстремизмот (Струга Медиуми). Канцеларијата на Градоначалникот на Гостивар, исто така, посочи дека дури и кога се појавуваат дебати, тие често се едностранни, и не ги вклучуваат сите засегнати страни: “Соработката меѓу сите актери е главно церемонијална; треба да се иницираат медиумски дебати каде ќе учествуваат верски претставници, но јас сум на мислење дека нема вистинска волја во овој поглед” (Канцеларија на Градоначалникот на Гостивар). Како таква, можно е да се види дека на широко општествено ниво постои недостаток на ангажман околу прашања поврзани со екстремизмот, а кога постои, не се вклучени сите играчи. Општествената средина како таква има недостаток на дозвола да се вклучи во овие прашања поради нивната “табу” природа, што е штетно за оние кои се обидуваат да ги спротивстават наративите на екстремизмот.

ц) ИВЗ

Мислењето на многумина од интервјуираните е дека ИВЗ има недостаток јавна доверба и дополнително нема соодветен авторитет врз одредени џамии во Македонија, со што се овозможува простор и можност за создавање на средина на екстремистичките наративи. Овој проблем беше забележан во сите општини, што укажува на тоа дека раѓањето на овој проблем произлегува од самата ИВЗ, а не од специфични заедници во Македонија. Освен тоа, овие наоди се рефлектираат во податоците од секундарниот извор од Македонскиот Центар за Меѓународна Соработка (2016): нивното истражување покажа дека довербата на јавноста во ИВЗ се намалила помеѓу 2008 и 2016 година, од 77% на 50%. Овој период, исто така, забележа значителен пораст на странските борци од Македонија и зголемувањето на бројот на екстремистички џамии.

Испитаниците од Гостивар од фокус групата на возраст од 25-45 имаа прилично силно чувство во оваа насока, нагласувајќи дека “ИВЗ како верска институција не успеа [...] и немаат доверба од населението” (Гостивар ФГ 25-45). НВО со седиште во Чаир го артикулираше истото мислење: “Проблемот е во тоа што ИВЗ не сакаат да признаат и да прифатат дека немаат доверба од верниците, немаат кредибилитет и интегритет, особено во Чаир” (Чаир НВО). Испитаниците од фокус групата составена само од жени во Струга додадоа дека ИВЗ не може да се меша во бизнисот на некои џамии, бидејќи тие се “финансирани од странство, а овие џамии се изградени од тие средства” (Струга ФГ Жени).

Понатаму, еден гостиварски имам истакна дека “нема оддел во ИВЗ кој ги следи и контролира” џамиите кои се изградени и финансирани од странство. Тој посочи дека има и имами кои се донесени а се школувани во странство, за да проповедаат во овие џамии, но дека нема начин да се потврди кои толкувања на Исламот проповедаат по нивното поставување во македонските џамии. Најпроблематично, нагласи тој, е “увозот на идеи од Саудиска Арабија” кои се издигнаа со доаѓањето на овие имами (Гостивар Имам).

По разговорите со испитаниците, голем дел од овој недостаток на кредибилитет и интегритет произлегува од зголемувањето на бројот на нелегални џамии низ целата земја, исто така познати како *para-jamaat* (пара-џамаат)⁹. Овие “паралелни џамии” им беше дозволено да се појавуваат заедно со легитимните религиозни установи, најверојатно во рамките на вакуумот што го остави неефективниата ИВЗ. Пролиферацијата на овие институции овозможи истовремено ширење на екстремистичките наративи што ги застапуваат, со што го легитимираа нивниот наратив и доведоа до разредување на умерените наративи пропагирани од џамиите контролирани од ИВЗ. Покрај тоа,

⁹ За повеќе околу *para-jammat*, молам прочитајте: The Atlantic Initiative (2017), European Policy Centre (2017), Qehaja and Perteshi (2018), и Stojanović-Gajić (2018)

споменатата легитимизација им овозможи на креаторите на овие para-jamaat (пара-џамаат) да “постепено [поставуваат] паралелни структури во други витални области, како што се образованието, социјалните услуги и здравствената заштита”, со што ќе се зацврстат паралелните екстремистички структури во поширокото општество. Овие para-jamaat (пара-џамаат) во голема мера се наоѓаат во делови од Скопје (особено во населбите Чаир и Сарај), а се водени со екстремистички имами кои често биле едуцирани во програмите спонзорирани од државите каде што преовладува Салафизмот во Блискиот Исток (Кехаја и Пертеши 2018, 15)¹⁰.

Двајца испитаници во фокус-групата составена од само-жени, спроведена во Струга, ја истакнаа долговечноста на која para-jamaat (пара-џамаатите) беа познат проблем за ИВЗ. Двајцата испитаници порано биле истражувачи во една локална невладина организација, кои во текот на својата работа, разговарале со голем број на имами назначени од ИВЗ за време на периодот 2009-2013 година. Тие откриле дека уште во 2009 година, ИВЗ била свесна за пролиферацијата на para-jamaat (пара-џамаатите), но дека ИВЗ побарала од имамите да не зборуваат јавно за ова прашање. Според нивната проценка, додека прашањето помеѓу 2009 и 2013 година беше попроблематично поради негирањето на овој феномен од страна на ИВЗ, тоа е прашање кое продолжува да претставува проблем за иднината (Струга ФГ Жени).

Понатамошното секундарно истражување ги поддржува тврдењата на испитаниците во фокус групата составена само од жени во Струга. Извештаите уште во 2010 година покажуваат дека para-jamaat (пара-џамаатите) биле познати, а сепак игнорирани од страна на ИВЗ, за кои се тврди дека свесно се обидуваат да го прикријат присуството на овие џамии во надеж дека ќе се распадат (види Јовановска и Ѓоргески 2010). Покрај тоа, како што беше потврдено и во работата на Кехаја и Пертеши (2018) за екстремизмот во Македонија, ИВЗ не само што беше неуспешна во дејствувањето како единствен глас за сите муслимани во Македонија, исто така беше невообичаено бавна да дејствува во пресрет на растечкиот проблем со para-jamaat (пара-џамаат).

Овој навидум недостаток на контрола, администрација и надзор од страна на ИВЗ почувствуван во сите три општини е запрепастувачки. Ако ИВЗ треба да биде институционално тело кое ги регулира и управува со сите џамии низ цела Македонија, нивниот недостиг на контрола е лесно искористен од екстремистички проповедници кои – за оние членови на муслиманската заедница кои не се свесни за перцепираните прашања во водството и контролата на ИВЗ – може да им дозволи на џаамиите што се управувани од екстремисти, да имаат иста почит и доверба како и оние што ги води ИВЗ, со што на тие џамии им се дава еднаква количина на авторитет.

Образовни фактори

Се покажа дека образовните фактори за насилниот екстремизам припаѓаат на различни типови: недостаток на квалитетно верско образование, недостаток на информации и способност за критичко размислување кај популацијата во целина и прашањата поврзани со наставниот кадар широко. Додека секој од овие фактори, презентирани сами по себе, се проблематични како фактори за насилен екстремизам, тие сè повеќе се мешаат кога сите три се присутни во било кое дадено сценарио. Освен тоа, образовните фактори се ставени во оваа категорија според рамката на Хафез и Мулинс, бидејќи според едно функционално сценарио, образовните системи треба да обезбедат структури за поддршка за оние кои се најранливи на повикот на екстремизам.

а) Дефицит во Верското Образование

Имајќи ги сите во предвид, најчесто спомнати од овие прашања беше недостатокот на квалитетно верско образование – ова беше опишано како верско образование со слаб квалитет или неможност за пристап до било кое верско образование. Според испитаниците, овој дефицит во религиозното образование создава вакуум на знаење каде екстремистичките наративи можат да процветаат; покрај тоа, без авторитативна нарација која нуди не-екстремистичко толкување на Исламот, не постои начин за оние што бараат верско знаење да распознаат меѓу умерени и екстремистички гледишта. Квалитетот, во оваа смисла, има

¹⁰ Кехаја и Пертеши се осврнуваат на овие имами како пропагирање на “спротивставена практика на Исламот” во споредба со онаа на ИВЗ. Овие “спротивставени практики” се оние кои “претставуваат предизвик за традиционалната практика на Исламот, која во голема мера коегзистирала со секуларната држава” (2018, 15). За детална дискусија за овие точки, вклучително и дискусија за настанувањето на para-jamaat (пара-џамаатите), видете: Кехаја и Пертеши 2018.

повеќе значења: се однесува на “достапноста” на верското образование, од географска и од полова гледна точка; тоа е нерегулирано во однос на содржината, и; не обезбедува врска помеѓу верските списи и секојдневните потреби на муслиманите.

Во Чаир, на пример, ова прашање дополнително се надоврзуваше со недостигот на желба во име на одредени делови од населението да се бараат религиозни “вистини” – односно, религиозни доктрински информации за Исламот – со што се овозможува понатамошен простор за развивање на екстремистичките наративи. Додека поединците од 25-45 години од гостиварската фокус група ги посочија “неспроведувањето на соодветни религиозни студии во училиштата” (Гостивар ФГ 25-45), испитаниците во Струга, исто така, укажуваа на недостаток на верско образование генерално – без разлика дали е Исламот или Православното Христијанство – што е одраз на недостиг кај сите во Македонија.

б) Дефицити во Критичкото Размислување

По ова, испитаниците, исто така, го критикуваа квалитетот на образованието во Македонија, воопшто. Образовниот систем, тврдат тие, ги остава поединците без капацитети да можат да анализираат критички информации што им се презентирани. Секундарните извори се, исто така, демонстративни за овој наод и сугерираат дека ова прашање е изразено кај малцинското население. Како што е укажано од Европската Фондација за Обука (European Training Foundation – 2013, 13), постојат докази за “континуирана дискриминација и исклучување на ранливите групи”, како што се етничките Албанци во еднаков пристап до образование. Слично, во својата работа за пост-конфликтното помирување во Македонија, Поповска и Ристоска (2015, 63) истакнуваат дека “критичкото размислување не е на дневен ред во образовниот процес, а од младите се очекува да слушаат, а не да размислуваат”.

Испитаниците од фокус групата од Чаир во демографијата од 18-25 години зборуваа за ова прашање наведувајќи дека “не сите се опремени со капацитет за филтрирање на информациите и можноста критички да размислуваат за тоа” (Чаир ФГ 18-25), додека еден поединец интервјуиран од едно НВО од Гостивар забележа дека поединците имаат “потешкотии во разликувањето” помеѓу информациите (НВО Гостивар 2). Понатаму, испитаниците од фокус групата составена од жени во Струга укажаа не само на недостаток на способност да размислуваат критички за оние кои се вклучени во насилан екстремизам, туку и за нивните структури за поддршка – еден испитаник ја пренел приказната за еден млад човек кој патувал во Сирија за да се бори, и чии родители, и покрај нивните не-екстремистички ставови, ги толкуваа неговите постапки како “храбри” бидејќи не можеа критички да се вклучат во долгорочните последици од неговите акции (Фокус Групата на Жени во Струга).

Додека испитаниците укажаа на овој дефицит во способностите за критичко размислување, тие, исто така, истакнаа дека ова прашање дополнително се надоврзува поради недостиг на пристап до информации во врска со опасностите од екстремизмот. Ова се чинеше дека е особено проблематично во рамките на контекстот на Чаир, каде што поларизираната природа на општината влијаеше во голема мера. Еден гимназиски професор изрази дека лицата “се изолирани и имаат недостаток на интеграција меѓу различните националности; постои недостаток на религиозна и национална толеранција”, што понатаму ги поделува наративите и остава малку простор за дискутирање на прашања кои влијаат на заедницата како целина. Покрај тоа, испитаниците укажаа на недостаток на волја дури и да се вклучат во дискусијата за опасностите што ги носи екстремизмот во нивните општини. Канцеларијата на Градоначалникот на Чаир артикулираше дека “заедницата воопшто не е информирана за овој феномен – постои голем недостаток на дебати поврзани со оваа тема” (Канцеларија на Градоначалникот на Чаир). Понатаму, НВО со седиште во Чаир го опиша феноменот како таков: “Не се случува никаква дебата. Тие не сакаат да ја прифатат реалноста; ние не сакаме да зборуваме за лошите навики во [Исламот]” (Чаир НВО).

ц) Недостаток на Образовна Поддршка

Испитаниците утврдиле дека наставниците во училиштата се несоодветно подготвени за задачата да ги едуцираат учениците за опасностите што ги носи насилниот екстремизам. Во најдобар случај, се чини дека темата на насилен екстремизам не се дискутира на ниво на персонал поради неговата сложена и деликатна природа и дека училишните структури не дозволуваат таквите наративи да се решат на широк и ефективен начин. До ден денес, избегнувањето и незаинтересираноста беа стратегијата што ја преземаа училиштата, која продолжува да им прави лоша услуга на оние кои се најранливи на повикот на насилен екстремизам.

Испитаниците од Струга се чинеше дека се најгласни во врска со ова прашање. Еден наставник во средно училиште се пожали дека: “Ние не сакаме да разговараме со нашите ученици во врска со овие прашања”, и изрази “Мислам дека образованието треба да одигра огромна улога овде со оглед на [близината на Струга] со Албанија” (наставник во средно училиште во Струга). Канцеларијата на Градоначалникот во Струга се осврна и на прашањето за етничката припадност, истовремено критикувајќи ги пристапите на образовните институции на оваа тема, истакнувајќи дека “во некои училишта, за да се избегнат меѓуетнички тензии или конфликти, распоредот на учениците е поделен” (Струга Канцеларија на Градоначалникот).

Ваквата поделба, особено во однос на потребата од образование за насилен екстремизам во рамките на училишниот контекст, предизвикува понатамошна поларизација и помала волја во име на наставниците за решавање на ваквите прашања. НВО со седиште во Струга се обиде да се вклучи со наставниците за да помогне во поттикнувањето на ваков вид дијалог во училиштата, но без успех - “имало многу иницијативи во рамките на различни проекти за да се формираат групи кои ќе го разбијат овој недостаток на комуникација, но нивниот животен век не е долготраен”. Како таква, дури и кога се нуди соработка во оваа област, меѓу наставниците постои двоумење да се најде простор за овие дискусии на институционално ниво.

Освен тоа, мора да се дискутира и за прашањето околу екстремизмот пропагиран од самите наставници. Во контекстот на Чаир, испитаниците од фокус групата само-жени укажаа примери во нивните училишни искуства каде што наставниците демонстрираа знаци на екстремизам. На пример, еден испитаник пренесе искуство во кое таа открила дека еден наставник извршувал неовластени молитвени ритуали во училишната библиотека; иако директорот на училиштето беше информиран, ништо не беше направено. Додека “неовластено” не означува автоматски “екстремистички”, појавата на такви активности покажува дека се случуваат верски тематски несанкционирани активности, кои ги спроведуваат поединци на позиции на авторитет и кои не се познати во општеството. Друг испитаник од групата сподели искуство со наставник по математика во нејзиното училиште кој посветува еден час дневно на екстремистички религиозни учења, наместо неговите обврски според наставната програма по математика, во која учениците биле “јавно осудени за нивната нескромна облека” и биле предавани екстремни толкувања на Исламските верски принципи. Но, повторно, ништо не беше направено кога овој настан допре до училишните органи (Чаир ФГ Жени). Ова се критични примери – недостатокот на образовна поддршка не е само нешто што се доживува на ниво на наставник-ученик, туку и на ниво на ученик-образовна институција, со што учениците во голема мера остануваат да страдаат.

д) Родово-Базирани Образовни Слабости

Еден значаен наод од теренската работа во оваа област беше родовиот аспект на прашањето на образовната ранливост. Испитаниците од само-жени фокус групата спроведена во Струга изразија дека според нивното искуство, жените од Албанската етничка заедница во руралните средини имаат помалку пристап до образование и затоа немаат развиено способности за критичко размислување, бидејќи општествените норми во тие области не ставаат значајна вредност на образованието на жените. Понатаму, тие не се во позиција каде што можат да ја подобрат нивната ситуација:

[Жените] немаат никакви права во рамките на нивните семејства и општество, тие се дискриминирани, нивното право е да раѓаат и да ги одгледуваат своите деца, тие само слушаат што другите им кажуваат (Струга ФГ Жени).

Фокус групата составена од 18-25 годишни од Чаир артикулираше слични чувства: “Ние не се грижиме за образованието на жената како примарен и важен процес што треба да се преземе за време на нејзиниот живот ... ние повеќе се грижиме за подароците што ќе ги даде на луѓето кога таа ќе се омажи “(Чаир ФГ 18-25). На овој начин, женското зајакнување се поништува од рана возраст, бидејќи на девојчињата не им се дава ист политички и социјален простор како и на мажите во заедницата на етничките Албанци. Иако помал наод кај оние кои се интервјуирани преку теренска работа, важно е да се нагласи дека во Македонија постои простор за родови пристапи во борбата против насилниот екстремизам, кој ги зема во предвид некои од овие родови рурални реалности.

3.2.2 Екстремни Идеологии, Мрежи и Интерперсонални Врски Идеолошко влијание и идеолошко приближување

Во овој контекст, “идеолошкото приближување (проксимитет)” се однесува на леснотијата со која поединецот може да пристапи до екстремистички материјали, поединци и гледишта, и од физичко и од духовно гледиште. Наодите на теренската работа го демонстрираат овој феномен во игра на повеќе, меѓусебно поврзани начини.

Според наодите во сите три општини, од испитаниците се доби чувство дека широката достапност на екстремистички материјали на интернет – најчесто пропагирани преку социјалните медиуми – несомнено го олеснија процесот на радикализација и регрутирање за екстремистички групи. Еден претставник од невладината организација интервјуиран во Гостивар артикулираше дека проникнувањето на екстремистички материјали на интернет и даде на содржината пронајдена во вид на додадена валидност поради леснотијата на пребарувањето, а навидум високиот квалитет на медиумскиот производ ги остава поединците помалку склони да ги критикуваат информациите (НВО Гостивар 1). Според горе наведеното, овој вид елегантен и стилизиран пристап кон медиумското производство е белег на медиумската стратегија на ИСИЛ, каде што е можно да се види на дело оваа интеракција (види Инграм 2016). Затоа идејата за “приближувањето” кон идеолошкото влијание е помала преку електронската конекција. Додека Македонија може да биде мала земја во обем и во популација, лесниот пристап до екстремистичките материјали преку интернет го прави тоа идеолошко влијание многу поблиску во дофат и, можеби, парадоксално, пошироко во обем. Испитаниците од сите општини го забележаа овој феномен на идеолошко приближување како локален и глобален.

Дополнително, социјалните медиуми може да се користат како алатка за насочување на поединци кои може да се сметаат дека се отворени кон екстремистички наративи. Испитаниците во Гостивар сметаат дека ова е особено значајно прашање во нивната заедница во споредба со другите општини. Еден имам во Гостивар го опиша ова како “слепа потрага и експлоатација на слабост” од регрутерите (Гостивар Имам), а интервјуираниот претставник од невладината организација артикулира дека регрутерите се занимаваат со убедување на ранливите луѓе за нивната изолација од поширокото општество, и нивната екстремистичка идеологија ја сметаат за мошне инклузивна (Гостивар НВО 1). Дополнително, платформите за социјални медиуми се користат за да се поништат умерените гласови кои се обидуваат да ги отфрлат екстремистичките наративи. Како што објасни еден медиумски претставник интервјуиран во Струга, тој “се обидуваше да даде повеќе избалансирани информации” преку онлајн платформи, но “му беа упатени закани од страна на анонимни луѓе на социјалните мрежи” за артикулација на неговите умерени ставови (Струга Медиум).

Идеолошкото приближување, сепак, не се манифестира само во онлајн платформите; напротив, близината до екстремистичките предавања, проповедници и џамии имаше ефект на “размножување” на нефизичкиот екстремистички материјал, како што се “материјалот” кој се дисеминира усно преку предавања, проповедници и џамии. Ова беше забележано како посебна точка на загриженост во контекстот на Чаир меѓу интервјуираните, особено меѓу џамиите кои не беа регулирани од страна на ИВЗ. Испитаниците од фокус групата само-жени спроведена во Чаир истакнаа дека џамијата Абдил Кадри е позната по своите

екстремистички предавања кои користат “екстремна духовна реторика” и не се одвргааат од праќање на “отворени повици за приклучување кон екстремистички групи” (ФГ Чаир Девојки 2). Групата, исто така, истакна дека џамијата има сомнителна позадина, бидејќи малку е познато за џамијата, а нејзиниот извор на финансирање е обвиткан во мистерија (ФГ Чаир Девојки 2).

Уште по проблематично, доказите покажуваат дека џамијата Абдил Кадри не е единствената таква џамија во општината. На пример, џамиите Тутунзуз и Јахја Паша, каде што озлогласениот Реџеп Мемши – широко прифатен како најистакнатиот регрутер на странски борци од Македонија пред неговото затворање, ги спроведуваа своите операции. Атлантската Иницијатива (2017, 106) во својата студија за феноменот на странски борци од Македонија забележа дека многу странски борци кои потекнуваат од општина Чаир “се познавале и биле под влијание и регрутирани на ист начин” од Мемши во овие џамии. Теренската работа спроведена како дел од овој извештај ги наведе сличните наоди за Чаир, при што еден испитаник сугерира дека “не постои ниту една личност која не била соочена на некаков начина со екстремизмот во Чаир”, особено оние кои пораснале во слични пријателски групи и населби (Чаир FG Жени).

Освен тоа, како што забележува Хафез (2016, 15), идеолошката проникливост на екстремизмот меѓу групите на пријатели доведува до создавање на радикална социјализација и формирање на екстремистички мрежи:

Тесно поврзаните врски на роднини и пријателства нудат можности за радикална социјализација која истовремено ги задоволува психолошките потреби, како што е избегнување на когнитивната дисонанца, потребата за одржување на значајни врски и валидација од врстници [...] роднините и пријателските врски може да ги транспонираат радикалните политички обврски, и овие обврски за возврат, ги интензивираат обврзниците на лојалност меѓу роднини и блиски.

И во Чаир и во Гостивар, испитаниците од фокус групите посочија поединци кои ги знаеле индиректно, кои ги избегнувале своите претходни пријателски и семејни мрежи за по-екстремистичка социјализација и забележале дека ова е еден од нивните први чекори на патот кон насилна радикализација. Приближувањето, во оваа смисла, географскиот – физичкиот пристап до екстремистички проповедници и нивните сфери на влијание предизвикуваат вид на екстремистичка социјализација, во која поединците се изведени, парадоксално, се повеќе отуѓени од нивните поранешни пријатели и лични мрежи и понатаму се дружат со истомисленици, екстремистички мислители во поширока мрежа на екстремизам.

Дефицит во фамилијарна кохезија

Во целина, во сите три општини, испитаниците утврдиле дека родителите играле критична улога во артикулирањето на не-екстремистичките толкувања на Исламот и во отфрлувањето на некои од наративите пронајдени во екстремистички гледишта. Испитаниците укажале на врската помеѓу критичните области на разбирање во детството и ранливоста кон екстремистичките наративи подоцна во животот. На пример, кога се разгледува овој наод со фокус групата во Чаир составена од учесници од 18 до 25 години, фамилијарната врска стана акутна. Како што еден испитаник изрази, “немавме шанса прво да го разбереме основниот концепт на религијата со цел да избереме подоцна ако сакаме да бидеме дел од неа или не. Мислам дека младите луѓе сè уште не знаат зошто се Муслимани или зошто се молат – едноставно го прават тоа “(Чаир ФГ 18-25).

Испитаниците во Струга разговараа и за овој феномен. Испитаник кој е составен дел од фокус групата во Струга со лица на возраст од 25 до 45 години, ја опиша приказната за ученикот кој бил фатен како гледа екстремистички материјали во интернет во училиште; наставникот на ученикот се обидел неколкупати да се сретне со таткото, но без успех (Струга ФГ 25-45). Овој пример не зборува само за потребата од вклучување на родителите во верското образование, туку, попрецизно, потребата да бидат ангажирани во континуиран дијалог со своите деца во врска со екстремизмот, особено во случаи каде што наставниците бараат поддршка од родителите во борба против радикализација.

3.2.3 Колективни и Лични Незадоволства

Изолација, отуѓување и маргинализација како жалбени наративи

Во трите анализирани општини, чувството на изолација, отуѓување или маргинализација беше врамено како наратив на незадоволство, во кој најранливи се лицата кои бараат припадност на повисока цел или група. Оваа поединечно незадоволство е во спротивност со поширокото општество, кое е одговорно за чувството на изолираност, отуѓување или маргинализација на ранливите индивидуи.

Критично, постои клучен момент во формирањето на наративите на незадоволство, каде што личното незадоволство се среќава со колективното незадоволство. Социјалниот аспект на екстремизмот е критичен во овој поглед, при што маргинализацијата создава екстремна потреба за припадност; ова се манифестира во концептот на “група” или “братство” каде што истовремено се вклучуваат и поголеми наративи на повеќе глобални форми на исклучување и вклучување. Според Махуд и Рејн (2017, 18), ова чувство на исклучување и желба за припадност се совпаѓаат со екстремистички наративи, кои ја поставуваат умата (umma) како врвна верност за муслиманите; т.е.:

[...]чувство на незадоволство што е предизвикано во врска со страдањата на Муслиманите од целиот свет директно поради политиката на западните влади или индиректно поради муслиманските владетели кои ги поддржуваат. Ова чувство на незадоволство обично не е последица на личното искуство, туку е поттикнато од наративите на операција против Муслиманите.

Регрутерите потоа го набљудуваат ова учество и припаѓање кон умата (umma) со некаква морална обврска за акција кон нејзината заштита, покажувајќи ја важноста на “исправување на неправдата што му беше нанесена на муслиманскиот народ на локално и глобално ниво” (НВО Чаир). Ваквата експлоатација на незадоволства е она што Агенцијата за Меѓународен Развој на САД (USAID 2009, 16) го реферира како “гло-кални незадоволства”, во која глобалните проблеми се надвиснуваат на локалните обврски и реалности.

Во македонскиот контекст, овој наратив на незадоволство мора да се разбере и во рамките на контекстот на пост-Вооружениот Конфликт, како и во децениите на исклучување и субверзија што доведоа до тоа, како и перцепцијата на загуба што ја чувствуваат етничките Македонци. Како такво, перципираното насочено насилство против етничкото албанско население, како што се претставува од оние кои пропагираат екстремистички наративи, “се користи во наративите на регрутирањето [...] на статусот на жртва кои се поткрепени со преостанатите пост-конфликтни реалности” (Руге 2017). Додека единствен етнички албански поединец може да почувствува сензација на изолација, отуѓување или маргинализација од поширокото македонско општество, нивните незадоволства се надвиснуваат во поголемите, колективни незадоволства за етничките Албанци, како што се дефинирани од екстремистички идеолошки наративи.

Оваа желба за припадност во рамките на контекстот на општините беше опишана како емоционална волја, во која екстремистичките наративи им даваа, на оние кои се подложни на екстремизам, можност да најдат пошироко значење надвор од себе. За многумина, екстремистичкото толкувања на Исламот се однесува на незадоволството од изолацијата, отуѓувањето и маргинализацијата, што ги имале против поширокото општество и обезбедува чувство на припадност – идеолошка заедница заснована на строга и екстремна верска припадност, каде единствениот идентитет на поединецот е во можност да биде заменет во важност и морална обврска од страна на поголемата идеја на умата (umma).

Анализата од теренската работа е исто така во согласност со секундарното истражување. УСАИД идентификуваше дека “во многу случаи, она што ги зближува насилните екстремисти е нивната заедничка посветеност на одредена визија за тоа како општеството треба да се организира и/или нивното силно испитување на темелите на кои се организирани нивните општества денес” (УСАИД 2009, 12). На овој начин, пронаоѓањето на екстремистички наративи како лек за изолација и отуѓување и наративите за маргинализација во македонскиот контекст, овозможи континуирано зајакнување на идеолошки базирани наративи, кои работат на отстранување на чувствата на социјална и политичка изолација за оние кои бараат значење и цел надвор од нивната индивидуалност.

Жителите на Чаир изразија дека чувството на изолација, отуѓување или

маргинализација – перцепирано или поинаку – е постојана карактеристика во динамиката на нивната заедница. На пример, фокус групата што беше спроведена таму има забележано дека Чаир страда од многу форми на екстремизам – било да е тоа исламистички или националистички – и дека нејзините жители живеат во еден вид триење еден со друг, каде што политичкиот екстремизам е длабоко поврзан со идеолошкиот и религиозниот екстремизам. Тие истакнаа дека ова триење е еден вид поларизација на жителите, оставајќи малку простор за критична дискусија поради страв од понатамошна поларизација на заедницата. Покрај тоа, според нивната проценка, Чаир претставува еден вид “стратешка политичка точка”, кој е историски “политички злоупотребена”, и како такви, лицата кои живеат таму се “маргинализирани и осудени” од оние што живеат на друго место во Скопје (Чаир ФГ Жени). На овој начин, поединците од оваа заедница се групирани или социјализирани во екстремни групи од двете страни на спектарот. Од аспект на наративното формирање на незадоволства, НВО со седиште во Чаир го опиша овој феномен како на поединците да им се овозможува “да го утврдат својот статус во општеството, во смисла дека ќе бидат дел од ‘елитна’ група која споделува слични ставови”.

Испитаниците во Гостивар исто така забележаа дека чувството на изолација, отуѓување или маргинализација одигра улога во екстремистичкото регрутирање во нивната општина. Меѓутоа, кај многу испитаници постоеше чувство дека демографија на возраста игра улога во одредувањето на ранливоста на поединецот на овој вид на двигател. И фокус групата и невладината организација изјавија дека помладите поединци во своите тинејџерски години или во раните дваесетти години се најранливи на чувствата на изолација, бидејќи ова време во нивниот живот се темели на важноста на групната динамика и желбата за припадност. Конкретно, екстремистичките регрутери се залагаа за “виктимизација и маргинализација на одредени групи” (Гостивар Наставник) и бараа поединци кои “се гледаат поинаку од другите” и кои чувствуваат “неможност да ги искажат своите идеи во својата земја или во нивната средина” (Гостивар НВО). На овој начин, екстремистичките наративи обезбедуваат идентитет на оние кои не се чувствуваат асоцијативни кон главното општество, а нивната социјализација со истомисленици помага да се пропагираат, градат и легитимизираат овие наративи.

Во споредба со Гостивар и Чаир, Струга се чинеше дека е исклучок од општините што беа анализирани, каде што изолацијата меѓу малцинските групи не беше системска, туку периодична. Беше забележано дека изолацијата како двигател на екстремистичката социјализација е најважна во текот на изборните периоди. Во последниве години во македонскиот контекст, изборните периоди се дефинирани со превземање на етничките наративи од страна на некои партии во поддршка на нивните политички агенди. Поттикнувањето на национализмот меѓу етничките Македонски и етничките Албански гласачи несомнено влијае врз износот на политички капитал доделен на екстремистички наративи, оставајќи малку простор за умерен дијалог во овие периоди. Како што истакна еден испитаник од невладината организација од Струга, “екстремностите на неприфаќање на мултикултурализмот се постигнуваат во периодот на изборните кампањи” (Струга НВО 1). Невладината организација уште повеќе детално елаборираше: “забележлива омразата и чувството на недостиг на солидарност меѓу заедницата” (НВО Струга 2). На овој начин, поларизацијата на мултиетничките заедници е нормализиран, а политиката на идентитет – базирана на поширокото чувство на етничка припадност – се манифестира на екстремни начини.

Економски незадоволства

Македонија во моментот страда од висока стапка на невработеност која произлегува од лошата економска клима која во моментот изнесува 22 проценти – и достигнува повеќе од 55 проценти во демографијата на младите (CEIC 2018, European Training Foundation 2013, 8). Компаративните статистички податоци за економската состојба на етничките Албанци наспроти етничките Македонци во Македонија (на пример, стапката на вработеност, просечните плати, расположливите приходи итн.), за жал, се недостапни. Ова сигурно би требало да биде област за идно истражување како испитување на општите економски споредби помеѓу двете групи, како и истражувачка област која има врска со екстремизам,

како што покажаа анегдотски истражувањата на овој извештај.

Иако не е наведено како примарно незадоволство поврзана со насилниот екстремизам, многу од испитаниците забележале дека финансиските мотивации врз основа на лошата економска клима на Македонија биле потенцијален двигател кон насилна екстремистичка активност. Меѓутоа, подеднакво е важно да се забележи дека испитаниците од една општина – Струга – посочија дека финансиската мотивација кон екстремистичката активност е занемарлива во нивниот контекст, и повеќе е додаток на други, поприсутни двигатели кон насилниот екстремизам.

Испитаниците во Гостивар и Чаир се чинеше дека се наоѓаат на истата страна во врска со потенцијалот на економските незадоволства што имаат важна улога во нивната општина. Еден наставник во Гостивар сугерираше дека младите луѓе се особено наклонети кон финансиските стимулации како потенцијален двигател, со оглед на економската ситуација со која се соочуваат во Македонија (Наставник Гостивар). Оние кои бе интервјуирани во Чаир покажаа слични чувства: во фокус групата спроведена со лица на возраст од 18-25 години, испитаниците сугерираа дека “за младо лице да биде индоктриниран е прилично лесно, особено кога доаѓаат од долниот слој на општеството каде што се соочуваат со финансиски проблеми – наоѓаат [финансиски стимулации како одговор на нивните економски незадоволства] како решение и поддршка (Чаир ФГ 18-25). Сепак, испитаниците од невладината од Чаир не се согласуваат со овие ставови (Чаир НВО 2).

Испитаниците во Струга беа помалку склони кон гледање на економски незадоволства како потенцијални двигатели кон екстремизмот во контекст на нивната општина. Како што изјави еден медиумски претставник, “не мислам дека економскиот фактор е влијателен, бидејќи луѓето тука, кога имаат некаков финансиски проблем, одлучуваат да одат во западните земји за да работат и да најдат решенија” (Струга Медиа). Другите испитаници со седиште во Струга се чувствуваа поинаку, што укажува дека е можно финансиските аргументи да бидат двигател, иако немале конкретни докази за да ги поткрепат овие тврдења. Единствени во овој поглед беше фокус групата се-жени во Струга, кои слушнале за случаи на некои семејства во Струга, кои прифатиле 300 до 500 американски долари за да се приклучат кон екстремистички групи. Како таква, иако е можно финансиската мотивација да биде двигател на насилен екстремизам во Струга, во моментот не постои индикација дека таа игра значајна улога.

3.3 Фактори на Отпорност

Како дел од теренските истражувања, испитаниците исто така беа замолени да идентификуваат каде постојат извори на отпорност во нивните општини – вклучувајќи ги и иницијативите, програмите или општинските пристапи – како и каде може да се направи простор во иднина во рамките на нивните општини за да факторите на отпорност да се зајакнат. Овие наоди се групирани во тематски области, со наоди од секоја општина артикулирани во неа.

3.3.1 Мултикултурализам

Во сите општини, интервјуираните лица ја истакнаа потребата и присуството на проекти кои ја нагласуваат важноста на различноста и почитувањето во мултиетничкото општество. Сепак, постоеја значителни разлики меѓу општините за тоа како оваа потреба е исполнета, доколку воопшто.

Испитаниците од Чаир сигнализираа дека во нивната заедница малку се прави за да се поттикнат позитивни наративи во однос на различноста – особено, како да се ко-егзистира мирно меѓу различни етно-религиски групи – што беше од интерес за испитаниците со оглед на мултиетничката природа на општината Чаир. Во некои случаи, испитаниците забележаа дека има чувство на отпор кај некои членови на заедницата да се вклучат во мултиетнички линии. На пример, фокус-групата само-жени идентификуваше дека децата од училишна возраст честопати избегнуваат да читаат книги од автори од друга верска припадност и дека е вообичаено учениците да се одделат по етно-религиски линии, со што физички се делат од нивните врсници од раната возраст (Чаир ФГ Девојки 2). За да се решат овие

недостатоци, испитаниците од Чаир ја истакнаа важноста на воведувањето на нискобуџетни или бесплатни образовни проекти и активности кои ќе им овозможат на младите луѓе да се вклучат со поединци од различни културни, национални и религиозни средини, како и одвојување време за во текот на училишниот ден да се фокусираат на прашањата поврзани со интеграцијата.

Поединците во Гостивар и Струга одговорија попозитивно на темата на мултикултурализмот во поглед на пристапите кои ги презеле нивните општини и истакнаа дека овие иницијативи влијаеле врз отпорноста на нивните општини. Испитаниците од фокус групата од 18-25 години во Гостивар идентификуваа дека поединците во нивната демографска возраст биле “добро информирани и практикуваат вредности на мултикултурализмот, толеранцијата и солидарноста во секојдневниот живот” (Гостивар ФГ 18-25). Испитаникот од Канцеларијата на Градоначалникот на Гостивар ги повторил овие сентименти, истакнувајќи дека Младинскиот Совет во Гостивар е главен архитект на организирани мултиетнички настани и фестивали во општината (Канцеларија на Градоначалникот на Гостивар). Горенаведената фокус група, исто така, сугерираше дека поединците во заедницата имаат основно ниво на почит кон луѓето од различно етно-религиозно потекло и дека постои слобода на здружување, која ги преминува овие етнорелигиски линии (Гостивар ФГ 18-25).

Сепак, некои анкетирани од Гостивар повториле дека може да се направи повеќе за да се помогне во промовирањето на различноста, а особено во спроведувањето на образовните програми за да им се помогне на поединците да ги идентификуваат врските меѓу етно-религиозната нетолеранција и екстремизмот (Гостивар ФГ Жени). Слично на тоа иако испитаникот од Канцеларијата на Градоначалникот ги пофали напорите на Младинскиот Совет, истакна дека покрај нивните напори, мултиетничките проекти во целина “не биле многубројни” (Канцеларија на Градоначалникот на Гостивар).

Испитаниците во Струга, исто така, истакнаа слични наоди како и нивните испитаниците од Гостивар иако со некои значајни разлики. Претставник на НВО со седиште во Струга изрази дека поединците во општина Струга генерално се залагаат на промовирање на соживотот меѓу различните групи во општеството. На пример, за да помогне во овие напори, НВО организира патувања за млади луѓе на различни локации, за да можат да учат и да комуницираат со поединци надвор од нивната етно-верска припадност; посебно младите се насочени на овој начин, бидејќи невладината организација верува дека тие се најмногу подложни на екстремистички пораки и затоа ги користат овие иницијативи за да помогнат во спречувањето на овој феномен. Покрај тоа, невладините организации во Струга во голема мера се сметаат дека играат клучна улога во организирањето на мултикултурните настани. Како што истакна еден испитаник, НВО “играат важна улога во организирањето различни активности за подигање на свеста за насилниот екстремизам [...] создадени во отсуство на рекреативни активности и објекти во Струга”, со што се заклучува важноста на овие актери во недостаток на општински иницијативи.

По ова, сите испитаници од Струга тврдеа дека иако поединците во рамките на Струга биле помалку ранливи на екстремистички наративи, тоа не било така за селата во општината. Општо земено, испитаниците ја опишаа Струга како “полиберална” и помалку религиозна во споредба со претежно етнички албанските села што ја опкружуваат; според нив, оваа секуларизација на струшкото општество ги направило помалку ранливи на религиозни екстремистички наративи, додека за оние надвор од градот тоа не било случај¹¹. Многу испитаници укажаа на селото Лабуништа како особено проблематично село, при што еден испитаник дури тврдеше дека “има радикален дух во ова село” а испитаникот од Канцеларијата на Градоначалникот на Струга, го опиша како “Речиси секоја [...] девојка во селото е покриена од рана возраст”. Обезбедувајќи увид во тоа зошто руралните села во општина Струга можат да бидат повеќе ранливи на екстремизам во споредна со градот, испитаниците од фокус-групата само-жени во Струга, истакнаа дека е тешко за наративите и напорите на Р/CVE да влезат во овие села, и буквално и фигуративно:

Ако македонската страна презема иницијатива за ова прашање, таа автоматски ќе биде погрешно разбрана во смисла дека тие прават нешто против муслиманското или етничкото албанско население; од друга страна, ако етничките Албанци преземат вакви иницијативи, тие ќе се гледаат низ политички контекст.

¹¹ Артикулирани од: фокус група на жените од Струга, Струга 25-45 фокус група, Струга 18-25 фокус група, канцеларија на градоначалникот на Струга и Струга интервју

И покрај тоа што е важно да се забележи дека лицата кои учествуваа во теренската работа за овој проект не беа од руралните средини на општина Струга и како такви би можеле да бидат “различни” во споредба со нивните рурални колеги до одреден степен, сепак, е од клучно значење дополнително да се испита урбаниот/руралниот јаз во примената на Р/CVE програмите.

Конечно, некои испитаници во Струга идентификуваа дека постои полов јаз во адресирањето на ранливоста кон екстремизмот во нивната општина. Како што фокус групата од 18-25 години подвлече: “Во Струга често можеме да се соочиме [...] со половата дискриминација како вид на екстремизам, каде што жените се гледаат на ‘пониско ниво’ и не се еднакви со мажите” (Струга ФГ 18-25). Само-жени фокус групата спроведена во Струга истакна дека едукативните активности треба да бидат насочени кон младите жени “бидејќи во овие средини, воопшто не се дискутира за улогата на жените во семејството и во општеството”. Овој недостаток на женско зајакнување, како што беше споменато претходно, беше родов фактор на ранливост што го идентификуваа испитаниците. Без родов пристап во борбата против екстремизмот, испитаниците тврдат дека ќе биде невозможно жените да го чувствуваат истиот удел во нивните општества, како што мажите уживаат во општина Струга (ФГ Струга Жени).

3.3.2 Ангажирање во заедницата и општествена свест

Испитаниците ја истакнаа потребата од јавни дебати и ангажирање за опасностите што ги наметнува насилниот екстремизам и екстремизмот поопшто. Постоеше чувство кај сите поединци дека подигнувањето на свеста за овие теми е критично, така што секој во нивните општини подеднакво би ги разбрал ризиците и опасностите поврзани со дозволување на екстремизмот во нивните општества, со што се поттикнува друга линија на издржливост против овој феномен.

Во Чаир, Гостивар и Струга, испитаниците укажаа на тоа како ангажирањето во дебатите во врска со екстремизмот во нивните општини има потенцијал да помогне во поттикнувањето на отпорност. На пример, во Чаир, постоело иницијатива предводена од општината за воведување дебати и предавања во три средни училишта во Чаир на тема екстремизам (Канцеларија на Градоначалникот на Чаир); сепак, долгорочните влијанија од ова допрва треба да се видат со оглед на тоа колку е неодамнешна имплементација на иницијативата. Теренската работа укажува на тоа дека ова е првиот обид за ваква иницијатива во општината. Во Струга, испитаник од општинската медиумска заедница им кажал на истражувачите за проект што го иницирале за развој на јавни дебати, бидејќи таква иницијатива не постоела претходно, како и позитивното влијание што овој проект го имал меѓу членовите на заедницата. Сепак, и покрај тоа што имале повторувачки циклус од околу дваесет дебати низ целата заедница, овој проект морало да се прекине поради недостиг на државно финансирање (Струга Медиуми). Во овој случај, иако е можно да се види позитивното влијание на иницијативите управувани од заедницата, без државна поддршка, овие иницијативи нема да можат да имаат долговечност што е потребно за нивно континуирано влијание и успех.

Во однос на влијанието на ваквите иницијативи, испитаниците во Гостивар истакнаа дека ангажирањето на заедницата и општествената свест за опасностите што ги создава екстремизмот позитивно влијаело на еластичноста во нивните општини. На пример, еден испитаник во фокус групата од 25-45 години пренесе искуство кога еден колега “се обидел да ја радикализира” со наметнување на екстремни ставови врз неа секој ден; сепак, “тој не успеа бидејќи (таа) се спротивстави со факти и идеи”, извлечени од општествениот ангажман кај гостиварската заедница во врска со опасностите од екстремизмот.

3.3.3 Квалитетот на верското образование

Испитаниците од секоја општина ја нагласија потребата за зголемен и рационализиран квалитет на религиозното образование, пропагирање на умерени Исламски принципи во поширокото општество и пристап до спектар на верски информации од различни теолошки учења, така што поединците би можеле да ги разберат и сопствените религиозни традиции, и каде тие се вклопуваат во пошироки верски традиции во целост. Што е

најважно, испитаниците од различни потекла – НВО, имами, наставници, итн. – сите укажаа дека пристапот до соодветно верско образование е клучна алатка во борбата против екстремизмот.

Можно е да се види влијанието на подобреното верско образование на дело во контекст на Гостивар. На пример, фокус групата од 25-45 години идентификуваше дека, по објавувањето на Исламските верски текстови преведени на албански јазик од нивниот оригинален арапски јазик, повеќе млади луѓе имаат пристап до она што се смета за мејнстрим (Ханафи школата) наместо екстремни интерпретации на Исламот, и може да се само-едуцираат за религиозните аспекти кои се најинтересни и важни за нив (Гостивар ФГ 25-45). Иако ова беше важна пресвртница, невладината организација со седиште во Гостивар подеднакво нагласи дека е критично да се гледа верското образование како долгорочна стратегија во која се поттикнуваат идните веродостојни гласови за умерени толкувања на Исламот (Гостивар НВО). Таквиот пристап би поттикнал цикличен развој на умерени толкувања на Исламот кои се зацврстуваат со доверба и оставаат помалку простор за екстремни интерпретации. Во овие напори, ИВЗ би требало да стане клучен застапник на промените, но голем дел од нивното позиционирање во оваа улога мора да биде поткрепено со решавање на нивниот дефицит на авторитет и јурисдикција над сегментите на Исламската Верска Заедница во Македонија.

Исто така, правилното верско образование мора да се пропагира и на ниво на заедницата, како што истакнуваат испитаниците во Струга. Поединци во една од фокус групите им пренесоа на истражувачите приказна за еден ново-именуван имам кој пристигнал во џамија во Струга – кога почнал да проповеда на радикален начин, локалното население реагираше инстинктивно и решително, и веднаш бил отстранет од неговата позиција (Фокус Група на Жени во Струга). Важноста на овој чин не смее да се потценува. Испитаниците во Струга посочија дека верските личности како што се имамите или муфтиите биле највлијателни луѓе во помалите села во Македонија и како такви биле меѓу институциите со најголема доверба во тие заедници (Струга Медиуми). Ако еден екстремистички имам ја зазеде џамијата во една заедница што е помалку отпорна од Струга, последиците би биле значајни.

Во однос на идните проекти во рамки на Струшкиот контекст, поединците кои се консултирани во една друга фокус-група укажаа на важноста за создавање на младински простори во заедницата, во кои верската едукација може да ја спроведуваат членови на општината за членовите на општината. Како што артикулираа испитаниците, една општина може да биде силна само колку што и лицата што ја населуваат, а таквите мерки ќе доведат до зајакнување на средината во која критичкото размислување и дебатата може да се развиваат и растат во неетнички-сегрегирани наративи (Струга 25 -45 Фокус Група). На овој начин, индивидуалните отпорности би можеле да одат во нагорна линија и со тоа да ја зајакнат отпорноста на општината како целина, низ етнорелигиски или политички линии.

Во рамките на Чаир, испитаниците посочија дека има многу што треба да се направи во смисла на подобрување на општото образование, како и пристапот до него. Како што беше споменато претходно, во Чаир особено имаше значајни проблеми со екстремистичките џамии, во кои екстремистичките толкувања на Исламот се сметаа дека имаат авторитет и автентичност, со оглед на улогата на џамиите во заедницата. Како што истакнува еден учител од медресата со седиште во Чаир, “верското образование, било исламско или христијанско, е основа за заштита од радикализација”; без неа, поединците се изложени на поголема ранливост на екстремистичките пораки, бидејќи не ги поседуваат алатките и фактите со кои би се спротивставиле (Чаир Учител). Имајќи го предвид авторитетот кој моментално го уживаат имамите во заедниците, имамите – во тандем со ИВЗ – може да се покажат како интегрални агенти на промените во оваа област.

Меѓутоа, додека верското образование се сметаше за критично средство во борбата против екстремизмот, меѓу учесниците имаше чувство дека, од гледна точка на општото образование, односот наставник-ученик, исто така, може да игра важна улога. Со оглед на тоа што испитаниците претходно посочија дека овој однос често може да биде фактор на ранливост за поединци во училишна возраст – или поточно, злоупотребата на овој однос – силна и робусна врска помеѓу учениците и наставниците би можела да работи за искоренување на овие слабости. Таквиот однос ќе му помогне на наставникот да утврди

дали поединецот во бил подложен на процес на радикализација, на ученикот би му овозможил една авторитативна фигура на доверба ако тие се почувствувала ранливи во однос на екстремистичките пораки и дека ќе им обезбеди на наставниците платформа за да ги преземат неопходните мерки за контра-пораки и да дејствува како точка на допир во образовната заедница.

Додека испитаниците во Струга го артикулираа горенаведеното, тие исто така истакнаа дека е важно да се рационализираат образовните програми, така што наставниците во одредена општина, ќе го подучуваат истото и истовремено би се идентификувале наставниците доколку тие отстапуваат од воспоставените наративи. На пример, еден гимназиски професор ја истакна важноста да се забрани верската пропаганда во училиштата што ја спроведуваат професорите и дека професорите треба да “кројат генерална стратегија во врска со прашањето на екстремистичката мисла” (Наставник во Средното Училиште во Струга). Сепак, голем дел од овој обид за ставање под контрола би требало да дојде од државно ниво. Како што е наведено од страна на Европската Фондација за Обука, сегашниот образовен систем во Македонија не е фокусиран на постигнувањата или постигнувањата на учениците, ниту во обидите за стандардизација на образованието во целата земја, туку во финансиски вложувања во систем каде постои потенцијал за корупција (Мојсовска-Блажевски и Ристовска 2013, 7). Така, целокупниот пристап кон образованието на државно ниво би требало да се преиспита, со цел да се задоволи желбата за рационализирано образование кое ќе работи кон потребите на сите ученици низ целата земја, без оглед на нивната етничка или верска припадност.

3.3.4 Институционална соработка и ангажирање

Врз основа на информациите добиени од испитаниците, постои различен степен на институционална соработка во борбата против екстремизмот во секоја заедница. Меѓутоа, во целина, испитаниците посочија дека во овој контекст може да се направи значително повеќе и дека институционалниот ангажман во борбата против овој феномен е недоволен за потребите на секоја заедница – иако со различни нивоа на недостаток. Институциите во овој контекст главно се однесуваат, меѓу другото, на локални, општински и државни влади, верски институции како што се ИВЗ, образовните институции, институциите поврзани со здравствената заштита и општествените институции, како што се невладините организации.

Испитаниците во Гостивар изразија дека иако постои одредена соработка во оваа сфера меѓу владините институции, која помогна во отпорноста на заедницата, постои недоволна соработка меѓу овие институции и другите засегнати страни во заедницата. На пример, испитаниците од Невладина организација од Гостивар истакнаа дека постои простор за поголема соработка со религиозни институции и претставници кои, како што беше нагласено претходно, се сметаат за доверливи личности во заедницата и може да дејствуваат како мост меѓу владините прерогативи и пошироката заедница пошироко (Гостивар НВО). Поединци од една од фокус групите од Гостивар изјавија дека иако се забележува намалување на ширењето на насилниот екстремизам по полициските акции “Келија”, прв пат преземени во 2015 година ¹², недостатокот на соработка со другите засегнати страни во заедницата направил да има недостаток на влијание врз пролиферација на екстремизмот пошироко во земјата (Гостивар ФГ 18-25).

Во контекст на Струга, овој феномен може да се види исто така. Како што споменавме, додека невладините организации и другите социјални институции, како што е Младинскиот Совет, беа проактивни во организирањето на различни активности за подигнување на свеста за опасностите од екстремизмот и за промовирање на етнорелигиската соработка, затворањето и/или отсуството на рекреативни центри во рамките на Општина Струга значи дека тие често се борат да најдат физички простори во кои ќе бидат домаќини на овие активности (Струга Б.Д.). Додека еден поединец од фокус-групата од Струга, идентификуваше дека има некаква соработка меѓу невладините организации и општинската власт, таа соработка не е толку ефикасна како што може да биде и нема доволно соодветен ангажман (Струга ФГ Жени). Понатаму, по-формализирана соработка на НВО со општинската власт

¹² Операциите “Келија”, кои започнаа во август 2015 година, беа низа полициски акции преземени од страна на Министерството за Внатрешни Работи за апсење на голем број лица кои биле под сомневање за организирање и регрутирање странски борци во Македонија. Градовите во срцето на овие првични рации биле Скопје, Гостивар, Тетово, Куманово и Струга. Операцијата Келија останува најзначајната полициска акција преземена од македонската влада како дел од поширокиот антитерористички напор.

во Струга, на пример, би можела да помогне да се олеснат овие настани и понатаму да се зацврстат напорите за отпор во рамките на заедницата.

Понатаму, еден поединец интервјуиран во рамките на Канцеларијата на Градоначалникот на Струга, исто така, ја идентификуваше важноста што поединците ја играат во промовирањето на соработката на институцијата со другите заинтересирани страни во заедницата. Испитаникот утврди дека политичките личности играат клучна улога во поставувањето на тоновите во една заедница: “Мислам дека актуелниот градоначалник е доста либерален и се обидува да создаде средина што го поттикнува мултикултурализмот, а тоа беше исто со претходниот градоначалник” (Канцеларија на Градоначалник Струга). Кога се разгледува македонскиот контекст, во кој етничките поделби честопати се експлоатираат за политичка добивка, изборот на вакви личности е клучен во воспоставувањето контексти во кои е присутна и желбата за соработка на засегнатите страни и дека постои отвореност кон различностите на владино ниво. Иако мора да се забележи дека ова мислење потекнува од поединец од Канцеларијата на Градоначалникот, сепак тие претставуваат важно набљудување која има опипливи импликации на базично ниво.

3.4 Заклучок

Целта на ова поглавје е да се вклучи во теренската работа на сеопфатен начин и да ги презентира наодите користејќи ја рамката на Хафез и Мулинс. Напорите тука беа да се демонстрира како испитаниците ги гледаат своите општини, да извлечат сличности меѓу тие ставови и да истражуваат како една општина се споредува со друга во однос на трите фактори утврдени на почетокот на ова поглавје. Понатаму, ова поглавје презентира тематски преглед на перципираните фактори на отпорност на секоја општина, со цел да се помогне во воспоставувањето на сеопфатно разбирање за контекстите на Чаир, Гостивар и Струга. Оваа презентација на наодите сега ќе се користи како квалитативен сет на податоци од кои ќе бидат исцртани анализи во следното поглавје.

4 Анализа на Наодите

По презентацијата на наодите, ова поглавје се обидува да се вклучи во поширока анализа на интеракцијата помеѓу она што испитаниците ги идентификуваа како фактори кои придонесуваат за опфатеноста на една општина, како и односот меѓу самите општини Чаир, Гостивар и Струга. Освен тоа, во ова поглавје ќе се разгледа како гореспоменатите фактори ја обликуваат динамиката на општините за кои станува збор во однос на заканата од насилан екстремизам и екстремизам пошироко. Поважно, тие ќе се обидат да се осврнат на тоа зошто Чаир е најзасегната од екстремизмот, зошто Гостивар е умерено засегнат, и зошто Струга е најмалку засегната од општините што се испитуваат во овој извештај. За таа цел, анализата повторно ќе ја користи рамката на Хафез и Мулинс во својата истрага.

4.1 Овозможување на Опкружувања и Структури на Поддршка

Средините кои овозможуваат екстремизам, и структурите за поддршка, во склоп на рамката на Хафез и Мулинс, се однесуваат и на физички и виртуелни поставувања кои поттикнуваат терен за размножување на екстремизмот, вклучително и високо ниво на испити на институционално и општествено ниво. Оваа под-секција има за цел да анализира кои заеднички работи општините ги споделуваат во смисла на поттикнување на ваквите опкружувања и подеднакво се обидува да утврди кои индивидуални фактори најверојатно придонеле за утврдување на нивната различна зафатеност од страна на екстремизмот.

Во својата работа за екстремизмот во Западен Балкан, Азиновиќ (2018, 7) идентификуваше дека областите во кои Муслиманите се (релативно) малцинство се попогодни за насилниот екстремизам. Иако сите општини кои се изучуваат во овој извештај се со муслиманско мнозинство, кога наодите на Азиновиќ подлабоко ќе се разгледуваат во

контекстот на Чаир, најзагрозената од општините кои се изучуваат во овој извештај, наодите се само-објаснувачки. Иако самиот Чаир е општина со мнозинско муслиманство население, тоа е само една од десетте општини кои го сочинуваат православниот главен град Скопје, додека другите две се самостојни општини. Како таков, во психолошка перцепција, еден муслиман во Чаир е малцинство во неговиот или нејзиниот сопствен град. Веројатно е дека меѓуетничките тензии, според тоа, се чувствуваат попрецизно во скопскиот простор со оглед на овој наод и местото на Скопје како главен град на Републиката, што резултира во една средина која можеби е повеќе подложна на екстремистички наклонетости. Кога се анализира од континуираните меѓуетнички тензии во периодот по Вооружениот Конфликт, несомнено доведоа до зголемување на менталитетот “ние наспроти нив” во некои заедници, што е наротив кој лесно може да го експлоатираат екстремистички идеолози и регрутери во такво опкружување.

Меѓутоа, во Гостивар и Струга има забележителни напори за промовирање на мултикултурализмот, разновидноста и вредностите на меѓуетничкото општество. Испитаниците сугерираа дека жителите на овие општини се добро информирани за вредностите на различноста. Покрај тоа, испитаниците од Струга истакнаа дека се работи за создавање и промовирање на активности и програми за поттикнување на меѓуетничка интеграција и соработка, со што ќе се зајакне отпорноста на општините кон факторите кои придонесуваат кон создавање услови за екстремизам. Во Чаир, релативно, немаше докази кои сугерираат дека се имплементирани наративи за промовирање на разновидност и етно-верска кохабитација.

Во општо во рамките на сите три општини, истражувањето покажа дека институционалната апатија помогна да се поттикнат опкружувања поволни за екстремизам, особено на државно ниво. На функционално ниво, постоеше перцепција дека државните институции не поседувале ниту волја ниту знаење за адекватно решавање на екстремистичката закана, и дека државата пошироко избрала да се фокусира на насилен екстремизам само преку нивните политики на криминализација, наместо да ги спроведува иницијативите на локално ниво за да се справи со зголемувањето на екстремизмот во рамките на општините. Таквиот недостиг во структурите што го поддржуваат општинскиот ангажман во борбата против екстремизмот несомнено влијаеше врз создавањето на поволни средини.

Сепак, идејата за средини кои овозможуваат екстремизам, предизвикани како резултат на институционални прашања се манифестира на различни начини во сите три општини. Додека општинските власти во Струга и во Гостивар формираа локални тела за решавање на прашањата поврзани со борбата против насилниот екстремизам, во двата случаи овие тела се сметаа за неефикасни поради ниските нивоа на институционална доверба. Сепак, според наодите на извештајот, таквите тела не постојат или не постоеле, што – со оглед на општиот недостаток на желба меѓу заедницата да се дискутираат дури и прашањата поврзани со екстремизмот – е во согласност со наодите на Чаир.

Освен тоа, наодите покажуваат дека, иако во Гостивар и Струга постои некаква форма на институционална соработка, сè уште може да се направи повеќе за да се зајакне ефикасноста на ваквите напори за намалување на можностите за екстремизам. Понатамошната соработка и ангажирање на сите засегнати страни ќе создаде средина која ќе поттикне поцелосен пристап во борбата против насилниот екстремизам и би можела да се справи со ширењето на екстремизмот пошироко во рамките на секоја општина. Понатаму, сеопфатниот пристап може истовремено да ја изгради општинската отпорност преку индивидуален ангажман, бидејќи би можел да работи на поттикнување на пан-етничка припадност која е вкоренета во граѓанското ангажирање.

На религиозно институционално ниво, имаше значителна критика во сите општини, и тоа беше поврзано со особена несоодветност во верското образование. Во сите околности, испитаниците беа многу критични кон ИВЗ, кои беа опишани како тело во која има недостаток на довербата од јавноста, немаат власт над паралелните џамии, и се покажа дека биле ненамерно неуки во врска со растечкото прашање на рага-јатаат (пара-џамаатите). Се на се, неактивноста на ИВЗ – без разлика дали преку нивен избор или други околности – овозможила да се создадат средини кои придонесуваат за ширење на екстремизмот и негово одржување. Најпроблематично, недостатокот на контрола на ИВЗ имаше значајни последици во Чаир,

во кои познатите екстремистички para-jamaat (пара-џамаати) – пронајдени во најголем број во Чаир, заедно со општината Сарај – помогнаа да ги радикализираат своите приврзаници на значителни нивоа. Додека испитаниците во Струга и во Гостивар го означуваат своето незадоволство од раководството на ИВЗ, не ги идентификуваат para-jamaat (пара-џамаати) како специфичен, препознатлив проблем во нивните општини.

Длабоко поврзани со критиките кон ИВЗ, од страна на испитаниците беше идентификуван недостаток на верско образование; сепак, споредбено, искуствата на Струга и Гостивар значително се разликуваа од тоа на Чаир. Наодите во Гостивар истакнаа дека проблемот се однесува на неефикасното спроведување на верското образование во училиштата, додека наодите на Струга укажуваат дека постои религиозно образование во училиштата, но има потреба од диверзификација. Покрај тоа, во контекст на Струга, прашањето за образованието беше презентирano и преку родовата перспектива, во која образовните слабости беа помалку по етнички линии, но прилично долги по родовите линии, особено во руралните средини. Со оглед на склоноста на радикализација да се појави по етнички линии, овој вид на опкружување за појава на екстремизмот е најмалку проблематичен во контекстот на Струга.

Исто така, Гостивар и Струга воведоа дивергентни, но слични ефективни структури за поддршка, кои се чини дека имаат позитивно влијание врз намалувањето на поволните средини од образовна гледна точка. На пример, во Гостивар, верските текстови се преведени на албански јазик, со што на поединците им се овозможува директен пристап до верските текстови на нивниот мајчин јазик. Сепак, иако е важно, оваа најверојатно нема да биде дел од долгорочна стратегија за подобрување на верското образование. Во Струга, религиозната отпорност може да се толкува како локално ориентирана, во која општината се обидува да поддржува умерени религиозни личности, како што се имамите. Ваквите структури, особено на локално-институционализирано ниво, веројатно влијаеле позитивно во намалувањето на сите поволни средини во општинскиот контекст во Струга. Повторно, сепак, ова не е дел од долгорочна стратегија и не ги вклучува клучните засегнати страни.

Како што беше алудирano претходно, во контекстот на Чаир, поларизираната природа на општеството и пролиферацијата на екстремистичките џамии го отежнуваат развојот на образовните иницијативи кои би ја зајакнале отпорноста на општината. Наодите исто така укажаа на тоа дека има недостаток на желба кај народот да се бараат религиозни вистини, а поделената природа на општеството во Чаир работи само за да ги поделат етнорелигиозните наративи. На овој начин, недостатокот на интеграција, како и на религиозните и етничките толеранции, работи на создавање затворено општество во кое поединците постојат на идеолошките маргини, со малку желба да гледаат надвор од своите ставови. Како такво, само-маргинализираното општество создава простор за развивање на понатамошни екстремистички наративи.

Додека испитаниците во сите три општини делат сличности во однос на факторите кои придонесуваат за овозможување на средини кои се погодни за екстремизам, факторите се доживуваат во различен степен и во различни општински контексти. Позицијата на Чаир како малцинска заедница во еден поголем град несомнено одиграло улога и ја издвојува од вистинската реалност на Гостивар и Струга. Како што гледаме подлабоко, блискоста на Чаир до para-jamaat (пара-џамаат) феноменот покажа дека на локално ниво постои простор за одржување на екстремистички наративи, со малку или никакви структури за институционална поддршка кои ќе помогнат да се спречи такво опкружување.

4.2 Екстремни Идеологии, Мрежи и Интерперсонални Врски

Како што е прилагодено од рамката на Хафез и Мулинс, влијанието на екстремните идеологии зборува за тоа колку влијателни такви наративи се во одредена општина и на индивидуално ниво, зошто таквите наративи резонираат толку длабоко. Таквите идеологии се пропагираат преку мрежи, а мрежите се зајакнуваат преку меѓучовечки врски меѓу регрутерите и оние отворени за екстремистички повик. Како таков, оваа под-секција се обидува да идентификува кои фактори придонесуваат за општината да биде повеќе или помалку засегната од врската на идеологии, мрежи и меѓучовечки врски во македонскиот контекст.

Истражувањето покажа дека близината до екстремизмот е значаен фактор во опфатеноста на една општина. Како што е наведено претходно, “близината” се однесува и на физичкиот и на виртуелниот пристап до екстремистички материјали, идеи и пропагатори. Иако за тоа ќе се дискутира подетално во понатамошната под-секција, близината може да се однесува и на тоа колку “блиску” индивидуата може да се почувствува кон екстремна идеологија; т.е. колку релевантна и значајна таа идеологија е за нивните лични наративи. Како такви, мрежите не се само физички, туку подеднакво се и виртуелни; Покрај тоа, меѓучовечките врски може да се создадат преку двата облици на интеракција.

Испитаниците од сите општини идентификуваа дека постои поврзаност помеѓу идеолошкиот проксимитет и процесите на радикализација, иако нивните искуства од таа појава варираа многу. Наодите од Гостивар и Струга, на пример, покажаа дека социјалните медиуми даваат идеолошки проксимитет како и глобално и локално; за Гостивар, социјалните медиуми се сметаа за алатка за регрутерите да ги идентификуваат потенцијалните регрути, транснационално и локално, додека за Струга, тие беа искористени како медиум од страна на екстремистите за да ги укинат умерените ставови кои беа локално или меѓународно релевантни.

За Чаир, сепак, идеолошкиот проксимитет речиси беше целосно изразен преку интеракција во реалниот свет. Како што беше нагласено во претходното поглавје, Чаир беше дом на голем број екстремистички џамии – *para-jamaat* (пара-џамаат) – и беше извор за висока концентрација на странски борци кои патуваа на територијата во Сирија и Ирак под контрола на ИСИЛ. Овие наоди сугерираат дека физичкото присуство на регрутери и екстремистички идеологии, а не само нивното присуство на интернет, може да направи поединец поосетлив на радикализација и овозможува зближување на луѓе истомисленици во само-одржлив феномен на радикализација

Покрај тоа, оваа теза е во согласност со наодите од Атлантската Иницијатива (2017, 15), кои покажаа дека во контекст на Западен Балкан, интеракцијата лице в лице е многу посилна отколку онлајн интеракција, во која состаноците “лице во лице” се проследени со интеракција меѓу врсноци, честопати со истомисленици, при што еден многу специфичен поглед на светот е засилен со групна динамика”. На овој начин, во споредба со Струга и Гостивар, близината како ранливост во рамките на контекстот на Чаир може да се смета за географска, со физичка интеракција помеѓу регрутер и ранлив поединец создавајќи средина во која може да процвета една вид екстремистичка социјализација.

За разлика од Чаир, Гостивар и Струга се обидоа да се спротивстават на екстремните идеологии преку социјализација на членовите на заедницата во дебати и разговори. Наодите укажаа дека, особено, поттикнувањето на јавната свест во врска со опасностите од екстремизмот им помогна на поединците во гореспоменатите општини да се вклучат во заеднички анти-екстремистички наративи. Во Струга, пред сè, ова беше потпомогнато од серија предавања и дебати во медиумите со клучните засегнати страни; но сепак, и покрај тоа што беше анегдотична, ова не беше иницијатива на државно ниво и немаше долгорочно финансирање, што говори за некои од прашањата поврзани со институционалната соработка посочени во претходното поглавје.

Иако е важно да се забележат контрамерките што ги преземаа Гостивар и Струга во обид да ги неутрализираат екстремните идеологии, клучната разлика меѓу трите општини во крајна линија се наоѓа во прашањето на проксимитетот. И теренската работа и секундарните истражувања укажуваат на тоа дека интеракцијата лице в лице – инаку опишана како идеолошка локација отколку глобалност – е поефективен радикализатор во споредба со онлајн интеракцијата, со што се означува важната врска меѓу локалните, физичките мрежи и екстремните идеологии во македонскиот контекст. Како таква, ова откритие би помогнало да се објасни големото влијание на општината Чаир.

4.3 Колективни и Лични Незадоволства

Во склоп на рамката на Хафез и Малинс (2015, 963), екстремистите ги користат колективните и личните незадоволства за пропагирање на “комуналистички идентитет” кој е “спротивен на хегемонистичката култура”. Прифаќањето на таквите наративи води кон “само-

зајакнувачка динамика на исклучување”, која работи на понатамошно пропагирање на “несоодветноста” на една група (2015, 963). Затоа, оваа под-секција накратко се обидува да ги анализира манифестациите на наративите за колективни и лични незадоволства во рамките на анализирани општини и каква улога играат таквите наративи во утврдувањето на зафатеноста на општината во однос на екстремизмот.

Како што е наведено во претходната под-секција, наодите покажуваат дека сите три општини доживеале фактори на повлекување кон екстремистичките идеологии преку локални и глобални рамки. Освен тоа, овие фактори за повлекување често се артикулирани преку наративите на незадоволства, кои беа врамени и преку глобален и/или локален објектив – односно, регрутерите ги искористуваат и локалните и пан-исламските наративи за да ги нападнаат оние најранливи со екстремистички пораки. Заедничките фактори изразени во сите три општини покажаа чувство – перцепирано или на друг начин – на отуѓување, изолација или маргинализација.

Во контекст на Гостивар, изолационата рамка, како што беше артикулирана преку “превземените” наративи, беше забележано дека игра улога во радикализацијата на системски начин, но се смета дека претежно влијае врз одредена демографска возраст; конкретно, оние во тинејџерските години или раните дваесетти години. Наспроти ова, наодите од Струга ја гледаат корисноста на изолацијата како наратив на незадоволство како периодична, а не систематски за поединци во таа општина. Изборните периоди – често дефинирани со поттикнување на привремени поделби во општеството за политичка добивка – се сметаат за критични моменти кога чувството за отуѓеност може да ги направи членовите на општината поподложни на екстремистички пораки. На овој начин, наративите на незадоволства, кои се залагаа за етно-националистичките чувства и експлоатацијата на политиката за идентитет на екстремни начини изразени во текот на изборните периоди, беа направени за да се почувствуваат повеќе псеудо. Сепак, наодите сугерираа дека, за разлика од гостиварскиот контекст во кој оваа перцепција за отуѓување или изолација е постојана, тоа не беше случај за Струга, со што заедницата стана помалку ранлива од оваа перспектива.

Чаир, уште еднаш, беше надвор од трите општини во овие наоди. Чаир, како што е дефинирано од страна на испитаниците, е општина со многу екстремни; општество кое е поларизирано по повеќе понекогаш преклопувачки линии, што ја поттикнува длабоката засебна и долгогодишна изолација на подгрупи во пошироката заедница во Скопје. Во овој контекст, политичкиот екстремизам е длабоко поврзан со идеолошкиот и/или верскиот екстремизам, и поединците се социјализираат во екстремни групи од двете страни.

Со оглед на тоа што Чаир е претежно етничко албанско подрачје во Скопје, ова чувство на перцепираност и/или само-отуѓување и изолација им се пренесува на сите поединци внатре и надвор од таа заедница. Како таква, општината е во постојана состојба на маргинализација, со што ги прави своите членови – и заедницата во целина – поподложни на наративите за незадоволства кои колективизираат искуства. Со Чаир, можно е да се види на што Хафез и Малинс се реферираат кога кажуваат на “само-зајакнувачката динамика на исклучување”: длабоката поделба во рамките на општината на двете страни работи на понатамошно зајакнување на чувството на исклученост што се чувствува и гарантира дека наративите на незадоволство стануваат нормализирани. На овој начин, етно-националистичките наративи се вткаени заедно со екстремистичките идеологии за да се издвојат резонантните колективни жалбени наративи, кои циклично работат на регрутирање и радикализација.

Без сомнение, убедливоста на колективните и личните жалбени наративи се губат ако општеството за кое станува збор е релативно унифицирано. Со Струга, дефинирана како најмалку засегната во структурата на овој извештај, можно е да се види како “периодичноста” на резонанцата се рефлектира во рамките на нејзините нивоа на екстремизам. Над ова, системската резонанца на Гостивар придонесува за неговиот средишен опсег на зафатеност, а со оглед на вродениот екстремитет на Чаир како општина, влијанието на резонанцата на наративот на незадоволството е очигледно.

5 Заклучок и Препораки

Севкупно, овој извештај се обиде да го испита она што ја прави една општина помалку или повеќе погодена од феноменот на насилен екстремизам, од друга. За таа цел во извештајот беа разгледани три општини во Република Македонија – Чаир, Гостивар и Струга – преку спроведување на полу структурирани интервјуа и фокус групи во обид ефикасно да се вклучат во оваа дискусија. По деталното презентирање на теренските истражувања, извештајот потоа презентираше анализа на истражувањето за да помогне во идентификувањето на некои од причините и корелациите на насилниот екстремизам во македонскиот контекст.

Во својата анализа, извештајот користи модифицирана верзија на рамката пропагирана од Мохамед Хафез и Крејтон Малинс. Преку нивната работа за синтетизирање на емпириските пристапи кон анализирање на екстремизмот, тие тврдат дека радикализацијата не е обврска која следи чекор-по-чекор водич; напротив, тоа е опишано како загатка составена од повеќекратни, испреплетени делови што градат екстремистичка слика. Како што Хафез и Малинс (2015, 970) наведуваат:

Исто како што слично структурираните сложувалки можат да откријат различни слики откако нивните парчиња се меѓусебно поврзани, случаите на радикализација може да покажат огромна разновидност, дури и кога промените на радикализацијата се повторуваат. [...] Метафората за загатката исто така е корисна за да се потенцира меѓу зависна природа на радикализирачките варијабли, каде едно парче од сложувалката содржи елементи од соседните парчиња.

Во македонскиот контекст, ваквиот пристап е критичен. И покрај тоа што е невозможно да се извечат апсолутни вистини од една таква студија, со оглед на разновидноста на теренот и локалните реалности, поглавјето Анализа на Наодите од овој извештај длабоко навлегува во истражувањето за да привлече вистини за општини кои се зрели за понатамошна истрага. Овие сознанија зборуваат за реалноста дека радикализацијата кон екстремизмот не е линеарен процес, туку е серија околности кои се собираат за да се поттикне преголема околина погодна за ширење екстремизам и насилен екстремизам.

Општо земено, наодите на сите актери интервјуирани за целите на овој извештај се слични. Факторите на ранливоста и отпорноста против насилниот екстремизам честопати беа слики на огледало еден на друг – на пример, недостатокот на квалитетно верско образование како ранливост во една општина vis-à-vis квалитетот/пристапот до верското образование како фактор на отпорност во друга. Ова “огледало-слика” е составен наод и обезбедува простор од кој може да се извечат препораки за политиките.

Во обид да се осврне и да разговара со некои од овие наоди, во извештајот се предлагаат три препораки за политики:

1) *Стратегијата P/CVE на Македонија треба да се префрли од пристапот од владина од горе-надолу, кон еден повеќе “холистички-сеопфатен” пристап и да ангажира, овластува и едуцира локални институционални актери во тие напори.*

Таквата промена во политиката е важна од безброј причини. Пред сè, ќе се признае дека пристапот на “секјуритизација” кој досега беше имплементиран во Македонија е недоволен. Додека македонската влада неодамна се обиде да ја преработи својата P/CVE стратегија заедно со својата стратегија за борба против тероризмот, овие напори во голема мера останаа површни и не ги одразуваат базичните реалности кои доведоа до радикализација. Историски, и покрај тоа, овие напори се реактивни, а не проактивни, со тоа што имаат мало влијание врз екстремизмот како феномен и пред се само на-насилни манифестации. Меѓутоа, најважно е дека таквата промена во политичкиот пристап би покажала важно прифаќање дека насилниот екстремизам и екстремизам во рамките на македонскиот контекст се социјално прашање, како и безбедносно прашање, и акција која одразува дека треба да се прифати промената во менталитетот.

Оваа промена ќе обезбеди да носителите на промени во една општина се членови на самата заедница и промената што се поттикнува е релевантна за локалните потреби и наративи на луѓето во таа заедница. Таквата политика ќе ги натера локалните

институционални актери, како што се образовните работници, невладините организации, социјалните работници, верските лидери, заедно со претставниците на државата, како што се општинските службеници, да бидат ангажирани во спроведувањето на превентивни, долгорочни одговори на екстремизмот. Од особена важност е овие лица да се ангажираат, да се оспособуваат и да се едуцираат во однос на потребите на нивната заедница во постојано растечки контра-наратив за екстремизмот, со што се овозможува овие напори да бидат самоодржливи, локални и ангажирани.

2) Дискурсот за спречување и борба против насилниот екстремизам треба да се развива во насока во која исто така, ќе вклучува форми на етно-националистички и десничарски екстремизам кои се во пораст во Македонија.

Иако овој извештај главно се фокусираше на опасностите што ги поставува Исламскиот екстремизам во македонскиот контекст, важно е креаторите на политиките да препознаат дека феноменот на екстремизмот не се наоѓа само во еден наратив. До денес, поголемиот дел од вниманието и истражувањето што го спроведоа меѓу владините иницијативи и невладините организации се фокусираа на P/CVE насочени само кон Исламистичкиот екстремизам. Од една поширока перспектива, ваквиот фокус има потенцијал за понатамошно маргинализирање и исклучување на муслиманите во македонското општество ако не се спроведат ефективни и сеопфатни стратегии за P/CVE. Ова потенцијално би можело да остави простор за таа заедница да се чувствува конкретно таргетирана од структурни иницијативи кои имаат потенцијал да ја претпостават нивната вина врз основа на нивниот етно-верски идентитет.

Освен тоа, фокусот само на Исламистичкиот екстремизам го игнорира растечкиот етно-националистички и десничарски екстремизам што е во пораст во Македонија. Иако не е предмет на овој извештај, важно е да се напомене дека ерата на пост-Вооружениот Конфликт подеднакво остави простор за екстремни промакедонски екстремни националистички наративи кои имаат потенцијал да се развијат. Додека овие наративи понекогаш се гледаат како легитимни во рамките на главните политички дискурси во Македонија меѓу некои партии, промената во владејачката гарнитура ги премести овие наративи назад на пониско ниво, каде што тие имаат потенцијал да продолжат да радикализираат на помалку видлив начин, на тој начин потешко е спротивставувањето на истите.

3) Потребно е да се преземат понатамошни и исцрпни истражувања за да се испита односот помеѓу етничката припадност, перцепциите на моќта и општествената поделба, во обид да се утврди како овие варијабли ја поттикнуваат ранливоста во рамките на една општина. Наодите од ова истражување мора да ја информираат основата на P/CVE програмирањето.

Од гледна точка на високо ниво, еден од најголемите недостатоци на сегашниот пристап на владата кон P/CVE е дека голем дел од стратегијата е вкоренета во претпоставки, а не на истражување. Онаму каде што истражувањата ја информираат владината стратегија, таа е површна и е одраз на широки наоди поврзани со екстремизмот, наместо да бидат специфични за Република Македонија. Опасноста во ваквиот пристап е очигледна – без конкретни наоди во Македонија кои ја информираат стратегијата P/CVE, малку е веројатно дека наведената стратегија ќе биде успешна. Додека владината стратегија прави добро да се усогласи со нормите на ЕУ и ОН, тоа не го стори на начин кој е заснован на сеопфатни истражувања.

Иако истражувачките проекти како овој извештај се важни зафати кои би можеле да помогнат да се формулираат поефективни политики, важно е владата да се ангажира со засегнатите страни на сите нивоа на општеството во секој истражувачки напор. Од аспект на фокусот на истражувањето, овој извештај препорачува – врз основа на сопствените наоди – да се преземат понатамошни истражувања кои ги испитуваат односот меѓу етничката припадност, перцепциите на моќта и општествената поделба; ова би имало потенцијал да зборува за прашања поврзани со Исламскиот екстремизам, но исто така и за етно-националистичкиот/десничарскиот екстремизам. Идеално, ова би довело до создавање на добро заокружена P/CVE стратегија која е широка во нејзина дофатност, сеопфатна во нејзината примена и – заедно со “холистички”, наместо еден етос “од врвот надолу” – ќе осигура дека P/CVE стратегиите не се само реактивни, туку и проактивни.

Библиографија

- Aly, A. (2015).** “Editorial: Finding meaning for countering violent extremism”. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism* 10: 1-2
- Azinovic, V. ed. (2017).** *The Atlantic Initiative. Between Salvation and Terror: Radicalisation and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans.* Available at: http://www.atlantskainicijativa.org/bos/images/BETWEEN_SALVATION_AND_TERROR/BetweenSalvationAndTerror.pdf (Accessed 05 June 2018)
- Azinovic, V. (2018).** *Regional Report: Understanding Violent Extremism in the Western Balkans.* Western Balkans Extremism Research Forum, British Council. Available at: https://www.british-council.ba/sites/default/files/erf_report_western_balkans_2018.pdf (Accessed 1 August 2018)
- Bechev, D. (2017)** “What is Happening in Macedonia?” *al-Jazeera.* 30 April. Available at <https://bit.ly/2Kowolb>. (Accessed 17 June 2018)
- Bender, K. (2013).** “How the US and EU Stopped a War and Nobody Noticed: The Containment of the Macedonian Conflict and EU Soft Power”, in: Berdal, M., Zaum, D. (2013). *Political Economy of Statebuilding: Power Peace.* London: Routledge.
- CEIC (2018).** “Macedonia Unemployment Rate – State Statistical Office of Macedonia”. Available at: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/macedonia/unemployment-rate> (Accessed: 1 August 2018)
- Cekik, A. and Petkovska-Hristova, L. (2014).** “Discrimination in Macedonia’s Multi-Ethnic Society: Perceptions of Inequality Among the Student Population.” *New Balkan Politics.* No. 15. Available at <http://www.newbalkanpolitics.org.mk/item/discrimination-in-macedonia-s-multi-ethnic-societypereceptions-of-inequality-among-the-student-population#.W5GVQegzaMq>. Accessed 6 September 2018.
- Day, M. and Sherlock, R. (2017).** “More than 70 injured as protestors storm Macedonia’s parliament and attack politicians and police”. *The Telegraph,* 28 April. Available at: www.telegraph.co.uk (Accessed 1 August 2018)
- European Commission (2015).** “Agreement in Skopje to overcome the political crisis”. *European Union,* 15 July. Available at: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/hahn/announcements/agreement-skopje-overcome-political-crisis_en (Accessed 1 August 2018)
- Hafez, M and Mullins, C. (2015).** “The radicalisation puzzle: a theoretical synthesis of empirical approaches to homegrown extremism”. *Studies in Conflict and Terrorism* 38: 958-975
- Hafez, M. (2016).** “**The Ties that Bind: How Terrorists Exploit Family Bonds**”. *CTC Sentinel,* vol. 9, no. 2: 15-18
- HM Government (Her Majesty’s Government). 2018.** *CONTEST: The United Kingdom’s Strategy for Countering Terrorism.* Crown Printing. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/716907/140618_CCS207_CCS0218929798-1_CONTEST_3.0_WEB.pdf (Accessed 1 August 2018)
- Holmer, G. (2013).** “Countering Violent Extremism: A Peacebuilding Perspective”. *Special Report 336,* United States Institute of Peace. Available at: <https://www.usip.org/sites/default/files/SR336-Countering%20Violent%20Extremism-A%20Peacebuilding%20Perspective.pdf> (Accessed 1 August 2018)
- Ingram, H. (2016).** “An Analysis of the Islamic State’s Dabiq Magazine”. *Australian Journal of Political Science* 51: 458-477
- International Centre for Transitional Justice (2009).** *Transitional Justice in the Former Yugoslavia.* Available at: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-FormerYugoslavia-Justice-Facts-2009-English.pdf> (Accessed 1 June 2018)
- Jovanovska, S. and Gjorgjeski, B. (2010).** “Radical Islam in Macedonia worries Western observers”. *EU Observer,* 8 July. Available at: <https://euobserver.com/news/30446> (Accessed: 1 August 2018)
- Karakatsanis, L. and Herzog, M. (2016).** “Radicalisation as form: beyond the security paradigm”. *Journal of Contemporary European Studies* 24: 199-206
- Krzalovski, A. (2013).** *Доверба во луѓето и во институциите.* Macedonian Centre for International Cooperation. Available at: <http://www.m-prospect.com/wp-content/uploads/2013/10/doverba-vo-lugjeto-i-vo-instituciite-2013.pdf> (Accessed 1 August 2018)
- Macedonian Centre for International Cooperation (2016).** *Доверба во црквите и верските заедници.* Macedonian Centre for International Cooperation. Available at: <http://mcms.org.mk/im>

- ages/stories/Docs/Doverba-vo-GO-2008-tret-del.pdf (Accessed 1 August 2018)
- Makedonija.name (2018).** Municipality of Cair. Available at <http://makedonija.name/municipalities/cair>. (Accessed 24 August 2018)
- Mahood, S. and Rane, H. (2017).** “Islamist narratives in ISIS recruitment propaganda”. *The Journal of International Communication* 23: 15-35
- Milanovic-Fazliu, A. (2015).** “Where are Macedonia’s Peacebuilders?” *Building Peace Forum – Alliance for Peacebuilding*. Available at: <http://buildingpeaceforum.com/2015/04/where-are-macedonias-peacebuilders/> (Accessed 1 August 2018)
- Mojsovska-Blazevski, N. and Ristovska, M. (2013).** European Training Foundation. Mapping of VET educational policies and practices for social inclusion and social cohesion in the Western Balkans, Turkey, and Israel – Country Report: Former Yugoslav Republic of Macedonia. Available at: [http://www.etf.europa.eu/eventsmgmt.nsf/\(getAttachment\)/E76C8CAoFA497939C1257C74004DDoDB/\\$File/The%20former%20Yugoslav%20Republic%20of%20Macedonia%20-%20FINAL%20Report.pdf](http://www.etf.europa.eu/eventsmgmt.nsf/(getAttachment)/E76C8CAoFA497939C1257C74004DDoDB/$File/The%20former%20Yugoslav%20Republic%20of%20Macedonia%20-%20FINAL%20Report.pdf) (Accessed 12 June 2018)
- Pearson, B. (2002).** “Putting Peace into Practice: Can Macedonia’s New Government Meet the Challenge?” *Special Report 96*, United States Institute of Peace. Available at: <https://www.usip.org/sites/default/files/sr96.pdf> (Accessed 1 August 2018)
- Popovska, B. and Ristoska, Z. (2015).** “Process of Reconciliation in a Postconflict Macedonia”. *Academicus International Scientific Journal*, vol. 11, no. 1. Available at: <http://www.academicus.edu.al/nr11/Academicus-MMXV-11-063-076.pdf> (Accessed 01 June 2018)
- Qehaja, F. and Perteshi, S. (2018).** *The Unexplored Nexus: Issues of Radicalisation and Violent Extremism in Macedonia*. Kosovar Centre for Security Studies. Available at : http://www.qkss.org/repository/docs/Extremism_in_macedonia_402663.pdf (Accessed 05 June 2018)
- Reka, B., ed. (2011).** *Ten Years from the Ohrid Framework Agreement: Is Macedonia Functioning as a Multi-Ethnic State?* Tetovo: South East European University. https://www.seeu.edu.mk/files/research/projects/OFA_EN_Final.pdf (Accessed 24 August 2018)
- Republic of Macedonia – State Statistical Office (2002).** www.stat.gov.mk (Accessed 05 June 2018)
- Ruge, M. (2017).** “Testimony of Dr Majda Ruge to the ‘Southeast Europe: Strengthening Democracy and Countering Malign Foreign Influence’ Hearing, 14 June 2017”. United State Senate Committee on Foreign Relations, Subcommittee on Europe and Regional Security Cooperation. Available at: https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/061417_Ruge_Testimony_REVISED_II.pdf (Accessed 12 June 2018)
- Schmid, A. (2014).** *Violent and Non-Violent Extremism: Two Sides of the Same Coin?* The Hague: International Centre for Counter-Terrorism. Available at: <https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf> (Accessed 1 August 2018)
- Schmid, A. (2004)** *Terrorism: The Definitional Problem*. *Case Western Reserve Journal of International Law*. Volume 36, Issue 2. Available at: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1400&context=jil> . (Accessed 6 September 2018)
- Shabani, S. and Kadri, A. (2018).** “Working Towards Resilient Communities.” *Analytica Think Tank*. Available at: https://www.analyticamk.org/images/2018/CVE-EN-FINAL-WEB_272e4.pdf (Accessed 17 June 2018)
- Stojanović-Gajić, S. (2018).** “CSF Policy Brief No. 05: Security Issues in the Western Balkans”. *Western Balkan Series*, Civil Society Forum. Available at: <http://wb-csf.eu/wp-content/uploads/2018/05/CSF-PB-05-Security-Issues-in-the-Western-Balkans.pdf> (Accessed: 15 June 2018)
- Stojkovski, F. and Kalajdziovski, N. (2018).** *Extremism Research Forum – Macedonia Report*. *Western Balkans Extremism Research Forum*, British Council. Available at: https://www.britishcouncil.mk/sites/default/files/erf_macedonia_report_2018.pdf (Accessed 1 August 2018)
- Stojkovski, F. and Selimi, K. (2016).** *Assessment of Macedonia’s Efforts in Countering Violent Extremism, View from Civil Society*. *Analytica Think Tank*. Available at: https://www.analyticamk.org/images/Files/extremism-en-updated-FINAL-web_ceb98.pdf (Accessed 17 June 2018)
- United States Agency for International Development (USAID), United States Government (2009).** *Guide to the Drivers of Violent Extremism*. Available at: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadt978.pdf (Accessed 02 June 2018)
- United States Agency for International Development (USAID), United States Government (2011).** *The Development Response to Violent Extremism and Insurgency*. Available at: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pdacs400.pdf (Accessed 02 June 2018)
- World Population Review (2018).** *Population of Cities in Macedonia*. Available at <http://worldpopulationreview.com/countries/macedonia-population/cities/>. (Accessed 24 August 2018)

Интервјуа и Фокус Групи

Чаир

Анонимен претставник (Канцеларија на Градоначалникот на Чаир). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Анонимен претставник (Неименувана НВО). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Анонимен претставник (Неименувана НВО). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Анонимен учител. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Анонимен учител (Гимназија Зеф Луш Марку). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Фокус Група, 18-25 – Чаир. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Фокус Група, 25-45 – Чаир. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Фокус Група, Жени – Чаир. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Имам. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (февруари 2018)

Гостивар

Анонимен претставник (Канцеларија на Градоначалникот на Гостивар). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Анонимен претставник (Неименувана НВО Гостивар – НВО 1). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Анонимен претставник (Неименувано Средно Училиште Гостивар). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Анонимен претставник (Неименувана НВО Гостивар – НВО 2). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Анонимен претставник (Неименувана НВО). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Анонимен Проповедник на Салафи – Гостивар. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Фокус Група, 18-25 – Гостивар. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Фокус Група, 25-45 – Гостивар. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Фокус Група, Жени – Гостивар. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Имам. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (јануари 2018)

Струга

НВО претставник 1. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

НВО претставник 2. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Анонимен имам – Струга.. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Анонимен претставник на медиум – Струга. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Анонимен психолог (Неименувано основно училиште Струга). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Анонимен претставник (НВО 1). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Анонимен претставник (Канцеларија на Градоначалникот на Струга. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Анонимен натавник (Средно Училиште Нико Нестор). Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Фокус Група, 18-25 – Струга. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Фокус Група, 25-45 – Струга. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Фокус Група, Жени – Струга. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)

Координатор во Општината. Интервјуиран од: Macedonia Country Team (март 2018)